

◆

Grensgebieden

(teksten vanaf een vloedlijn)

◆

nevels, moerassen en beekdalen

Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift

Literair tijdschrift met initiatief

ISSN 077-513X - Stichters van Gierik: Guy Commerman en Erik van Malder

nr 79 - 21ste jaargang - nr 2 - zomer 2003

www.gierik-nvt.be

Redactiesecretaris

Guy Commerman

Redactieadres

Kruisshofstraat 144/98, 2020 Antwerpen

Tel & Fax: 03 827 91 39

e-mail: guycommerman@skynet.be

Redactie Oost-Vlaanderen

Paul van Aken

Koningin Astridpark 7c/bus 2 - 9300 Aalst

Redactieleden

Suzanne Binnemans, Frans August Brocatus,
Sven Cooremans, Hugo Creve, Micheline De Ridder,
Jan Geerts, Jan Gloudemans, Jan Lampo,
Rose Vandewalle, Erik van Malder, Emiel Willekens

Vormgeving

Pen & Pencil - Design

Dr. Laportalaan 26, 2500 Lier

Tel & Fax: 03 488 43 63

e-mail: pen-pencil-design@pi.be

Drukkerij

EPO, Lange Pastoorstraat 25-27,

B-2600 Berchem-Antwerpen

Inzendingen

Alleen niet eerder gepubliceerde teksten. Geen aangetekende zendingen. Inzendingen bij voorkeur op diskette (WP 5.1. of recenter) en met uitdraai in vier exemplaren in 'platte tekst' of via e-mail (guycommerman@skynet.be). Over ongevraagde kopij wordt geen correspondentie gevoerd. Ongevraagde kopij wordt niet geretourneerd, tenzij er voldoende postzegels plus envelop worden bijgevoegd. Auteurs ontvangen een bewijsexemplaar.

Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun tekst.

Kopij uitsluitend in te zenden op het redactieadres.

Copyright

Het copyright berust bij vzw Gierik & NVT. Overname van teksten is toegelaten mits bronvermelding en voorafgaand akkoord van de uitgever.

Auteursrechten

Personen, die we niet hebben kunnen achterhalen of bereiken i.v.m. eventuele auteursrechten, kunnen de redactie contacteren.

Prijs per nummer

6 EURO / Buitenland: 8 EURO

Verzending van afzonderlijke nummers na betaling op rekening 068-2237695-29 + portokosten (België: 1,50 EURO; Nederland: 3 EURO) Proefnummers gratis mits betaling van de portokosten.

Lidmaatschapsbijdrage

1 jaargang: 4 nrs: 20 EURO / buitenl.: 28 EURO

Te betalen op rek. 068-2237695-29, met vermelding lidmaatschapsbijdrage Gierik + jaargang.

De betaling geldt voor een volledige jaargang en wordt stilzwijgend verlengd, tenzij het lidmaatschap schriftelijk wordt opgezegd voor het volgend jaar.

Advertenties

Tarieven verkrijgbaar bij, aanvragen en documenten te richten aan:

Pen & Pencil - Design,

Dr. Laportalaan 26, 2500 Lier

Tel & Fax: 03 488 43 63

e-mail: pen-pencil-design@pi.be

Verantwoordelijk uitgever

Guy Commerman

Kruisshofstraat 144/98

B-2020 Antwerpen

Met de steun van het

Vlaams Fonds voor de Letteren

Grensgebieden

- 4 Woord vooraf - **Frans August Brocatus**
- 5 Uw poëtisch wandelkaartje
- 6 Poosplaatsen in grensgebied - gedichten in steen - **Pien Storm van Leeuwen**
- 23 De mandenvrouw - **Emma Crebolder**
- 24 Vier gedichten - **Petra Else Jekel**
- 28 Onderweg - **Maria van Daalen**
- 31 Tonen in kleine variaties - **Hannie Rouweler**
- 34 en van de pijn zoveel grenzen - **Karel Sergen**
- 40 Woordbrons – **Frans August Brocatus & Wim Verhagen**
- 46 Geen zijde - **Wim van Til**
- 47 Bij dovend daglicht - **Robert Vacher**
- 57 Tussengebied - **Jos Steegstra**
- 65 Uit de gemeenschap der mensen verstoten - **Carl Friedman**
- 70 Nag - **Riana Scheepers**
- 72 Nacht - vertaling: **Riet de Jong-Goossens**

Woord vooraf

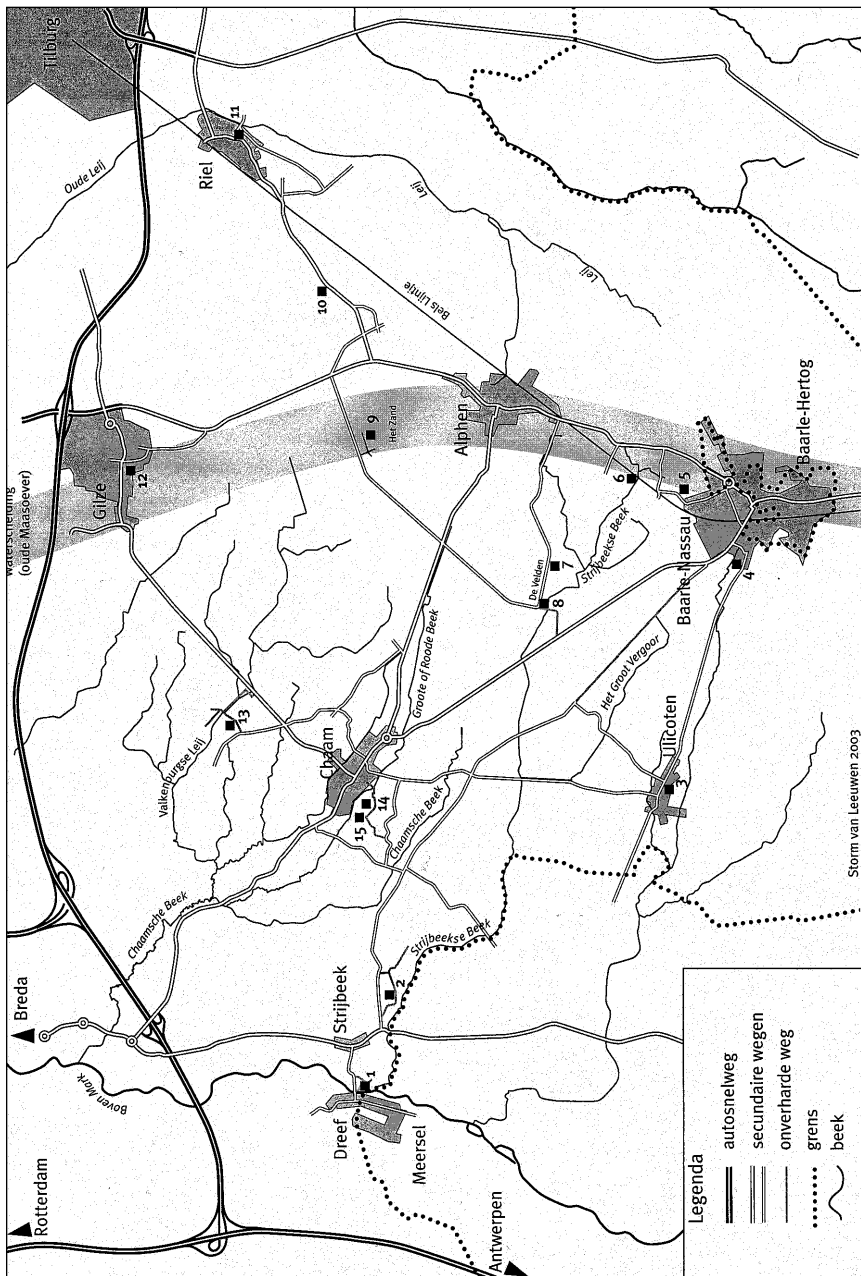
Toen ik, bijna twee decennia geleden, mijn toenmalige woonplaats Loenhout verruilde voor het wat verder gelegen Breda, besepte ik niet ten volle dat ik een grens had overschreden. Bewijsstukken dienden voorgelegd te worden, verklaringen ondertekend. Men reconstrueerde mijn (administratief) verleden en ik werd, na het vervullen van een aantal formaliteiten en het beantwoorden aan evenveel criteria, binnen bepaalde grenzen, geaccepteerd. Ik kon niet vermoeden dat ik, vele jaren later, voor een literair tijdschrift in Vlaanderen een themanummer rond ‘grensgebieden’ zou samenstellen. Mensen maken vaker omtrekkende bewegingen en van een afstand kijk je, op zijn minst, anders naar waar je vandaan komt.

‘Grensgebieden’ is een kleurrijke vlag geworden, gedrapeerd over een select gezelschap. Ik hoop dat de kennismaking u zal bevallen:

Via poosplaatsen in de streek rond Baarle-Nassau maak je, onder de bezielende begeleiding van Pien Storm van Leeuwen, kennis met in steen gekapte gedichten. Het landschap kijkt toe en luistert. Wie neemt het mes uit de mond van Petra Else Jekel? Herken jij ook de mandenvrouw uit Ecuador, over wie Emma Crebolder het heeft? Sta naast Maria van Daalen op een receptie in Montreal en voer een gesprek in een andere wereld over het geheimnisvolle van voodoo. Verken met Karel Sergen de grenzen van leven en dood, verblijf met hem in het grensgebied tussen waken en slapen. Steek de pijngrens voorbij. Een vrouw staat bij een raam, zij kijkt naar buiten (een landschap met watermolen): dit is de stilte van het huis van Hannie Rouweler. Adem dieper in de ruimte die de beeldhouwer Wim Verhagen en de dichter Frans A. Brocatus doen ontstaan tussen beeld en woord, tussen woord en beeld. Volg Robert Vacher, niet naar het dwaallicht in een nachtelijke stad, maar lees over zijn schouder mee, bij dovend daglicht. Begeef je behoedzaam in het tussengebied en geniet van een weloverwogen selectie uit de gedichten die Jos Steegstra nog schreef, net voor zijn dood. Hou samen met Wim van Til de spiegel vast, stel het breken uit. Laat je meeslepen, neem plaats op de barricade naast Carl Friedman, duw een beetje, want altijd kan er nog wel eentje bij. En lees tot slot, uit Zuid-Afrika, een kortverhaal van Riana Scheepers: maak het verschil tussen wit en zwart, tussen waarheid en droom.

Baken geen gebieden meer af, verleg vanaf nu uw grenzen. ♦

Frans August Brocatus, ad hoc-redactie

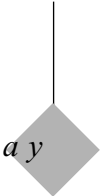
1 Srijbeek, Markweg	9 Alphen, 't Zand
2 Srijbeek, Goudberg, Bergweg	10 Alphen, Rielseweg
3 Ulicoten, Wilhelminapleintje	11 Riel, driehoek Goirleseweg - Oude Tilburgse baan
4 Baarle-Nassau, 't Loveren	12 Gilze, oude pastorietaan achter de Rabobank
5 Baarle-Nassau, Boschhoven	13 Chaam, Verlangensweg
6 Alphen, boshoven, Bels Lijntje	14 Chaam, Staartenweg
7 Alphen, De Velden	15 Chaam, Roode beek
8 Alphen, Franse Baan	

Poosplaatsen in grensgebied

gedichten in steen

Piet Storm van Leeuwen

e s s a y

Poosplaatsen

‘Kunst hoort midden in de maatschappij als toevallige of gezochte ontmoeting op ieders pad. Zij is de mogelijkheid, de stimulus en katalysator om ervaringen te intensiveren.

Poëzie, gewogen spel van klank en woord en van de dimensies daarachter, geeft richting aan het denken van hem die leest, stelt hem in staat de ervaring van de kunstenaar te delen. De aanwezigheid van de natuur en ruimte en rust maken ons ontvankelijk voor de meerwaarden van het leven, genereren ruimte voor verdieping. Even stilstaan, zowel in letterlijke als figuurlijke zin, draagt bij tot de kwaliteit van het leven.’

Deze gedachten rond kunst, pauzeren, pozen, poëzie en plek lagen ten grondslag aan het idee ‘poosplaatsen’ van beeldend kunstenaar en dichter Pien Storm van Leeuwen.

Opdracht

Rabobank Baarle-Nassau en Omstreken zocht een idee voor haar werkgebied, de grensstreek ten zuiden van Breda en Tilburg. In het kader van ‘een wereld-idee op lokaal gebied’ diende Pien het project ‘poosplaatsen in de grensstreek’ in en kreeg opdracht en middelen van de Rabobank om het te realiseren.

Grensstreek

In meer dan één opzicht is hier sprake van een grensstreek. Niet alleen loopt er ’s lands grens, maar het gebied kenmerkt zich ook door een voortdurend aan elkaar grenzen van natte beekdalen of vennen en droge hoge gronden. Juist deze voortdurende afwisseling maakt het landschap zo boeiend. Er is hier bovendien iets wat schaars wordt in Nederland: een horizon, die nog niet bepaald wordt door het ingrijpen van de mens. Er is ruimte en rust, een ander levensritme. Zij zocht in dit stukje Brabant een twintigtal plekken, die samen een beeld geven van de diversiteit van de streek. Een viertal poosplaatsen bevindt zich in dorpskernen, de andere in de vrije natuur.

Pozen en poëzie

Om de mogelijkheid om te verpozen te combineren met het presenteren van de gedichten, ontwierp zij arduinen zitelementen en banken. Daarnaast maakt zij

gebruik van stenen van graniet die door de natuur gevormd zijn. In deze steensoorten worden de teksten gegraveerd.

Steen impliceert stilte, het is harde aarde, onverweerd en in natuurlijk contrast met het omringende groen.

Het patina van de tijd, de invloed van de elementen verlenen een extra dimensie aan het materiaal. Steen wint met het klimmen der jaren. Zij koos voor letters met nauwelijks kleuraccent, in reliëf, verdiepingen in de steen.

Poëzie geeft zich nooit zomaar prijs, daarvoor zijn nieuwsgierigheid en aandacht nodig. Voor hem of haar, die wil lezen, is de tekst daar.

Dichters

Voor het project vindt ze het van belang dat de participerende dichters wonen en werken in Brabant, dat ze de atmosfeer, de cultuur en de natuur van nabij kennen, dat er sprake is van verbondenheid. Roelie Koning, neerlandica en recensente stond haar bij als redacteur.

Het merendeel van de gedichten is inmiddels klaar. Er is in hoofdzaak sprake van natuurlyriek en de meeste gedichten zijn speciaal voor de betreffende plek geschreven. Vaak betekende dat, dat de dichter er vele uren toefde om zich door de plek te laten inspireren. Ruim twintig dichters leverden een bijdrage:

Frans A. Brocatus - Jan Cartens - Olaf Douwes Dekker - Paul van Dijk
Nathalie van den Eerenbeemt - Albert Hagenaars - Kees Hermis
Marijke van Hooff - Bertrando Joung - Pieter Luykx - Jasper Mikkers
Pieter Mol - Herbert Mouwen - Y. Né - Wim van Til - Laurant Toorians
JACE van der Ven - Arta Verdonk - Ben Verschuren - Amy Voeten
Willem van de Vrande - Pien Storm van Leeuwen.

Thematiek

De natuur in al zijn facetten, de grens, de beken, zintuiglijkheid, tijdelijkheid en continuüm zijn terugkerende thema's.

Daarnaast zijn er verwijzingen naar de historie van de streek.

De gedichten kenmerken zich door een beschouwend en universeel karakter.

Beken

Het landschap in de grensstreek is mede bepaald door de aanwezigheid van talloze waterlopen en beken.

Kleine percelen in het drassige veengebied werden hier en daar al vroeg in onze jaartelling ontgonnen. Dat betekende vaak dat er 'lopen' en 'leijen' werden gegraven, uitmondend in de natuurlijke beken. Vaak gaat het om diep liggende nietige stroompjes, die zich echter na flinke regenbuien tot de rand kun-

nen vullen en buiten hun oevers treden.

In de loop van duizenden jaren slepen de beken lichte beekdalen uit in het landschap. Wie daar oog voor wil hebben, herkent de glooiingen en de zonken in het land, die gevormd zijn door het water.

Bomen en planten

Indien dat een waardevolle toevoeging voor de plek betekent, is er aandacht voor speciale beplanting. Op verschillende plaatsen kwamen wilde fruitbomen en planten die van belang zijn voor insecten en vogels.

Route

Wanneer alle poosplaatsen klaar zijn, zal er ook landschappelijk gezien een boeiende route langs te rijden zijn. Aan de hand van het routekaartje kan een ieder zelf een route uitstippelen. Het is ook mogelijk een lus te maken van Strijbeek, via Ulicoten en Baarle-Nassau naar 't Zand en vandaar naar Riel, terug via Gilze langs Chaam naar Strijbeek. De totale afstand bedraagt ongeveer zestig kilometer en kan door fietsers en wandelaars in twee of meer etappes worden afgelegd. Het is de bedoeling dat er te zijner tijd een routebeschrijving komt met uitgebreide achtergrondinformatie.

Strijbeek

Vanaf de hoge oever aan de Markweg kijk je over de rivier op het Belgische dorp Meersel-Dreef. Aan de achterkant van de tuinen loopt een pad, met daaraan nog een oude grenspaal, die de overgang tussen beide landen markeert. Achter het dorp verheft zich het hoge hout, dat een Capucijnerklooster omgeeft.

Niet ver stroomopwaards mondt de Strijbeekse Beek uit in de Bovenmark. Zowel de beek als de rivier zijn hier grensvormend.

De Strijbeekse Beek is een van de beken die dit gebied zijn kenmerkend karakter heeft gegeven.

*hier te herhalen wat water
vermag: brug en grens vervagen,
vogels en het geklepel
van de kloosterklok
aan de overkant vervangen
het rumoer van ons dagelijks
denken, tot diep
in dit beekschap dat wij
wil worden: thuis*

*hier te onthalen wat wolken
beweegt: windstil keren,
inkeren tot oudere stromen
van eigen leven
aan de andere kant
die wij verborgen dachten,
niet afgeleid te worden
van de enige opdracht
als water: overgaan*

[Albert Hagedaars]

Goudberg

De Goudberg, ook wel Gouwberg genoemd, is een oud paraboolduin, gevormd na de laatste ijstijd. In het midden ervan bevindt zich een ven. Al ver voor onze jaartelling woonden hier mensen. De ontdekking van een urnenveld en andere archeologische vondsten wijzen hierop. In de Middeleeuwen stond er op het hoogste punt van het duin een molen.

Achter de Goudberg langs loopt de Bergweg, een oud zandpad, waarlangs nog enkele middeleeuwse eiken staan. Eeuwenlang werden deze bomen als eikenhakhout kort gehouden. De laatste honderd jaar is er niet meer gekapt en zo kregen ze de kans om uit een zogenoemde stoof meerdere stammen te vormen. Halverwege de Bergweg is er een heel mooi uitzicht op het beekdal van de Strijbeekse Beek. Regelmatig treedt de beek hier buiten zijn oevers na fikse regenbuien. De hier meanderende stroom is grensvormend, aan de overzijde begint Belgisch grondgebied. Schermutselingen tijdens de Tiendaagse Veldtocht in augustus 1831 tussen België en Nederland hebben zich voor een deel in dit gebied afgespeeld.

*Belegerd door einders bevraag ik mijn grenzen:
veldtocht op één plek. Het seizoen trekt in mij op.
Ogen ploegen. Rand na rand valt verte me toe. De beek
loopt over: Licht is een plas. O alle gras is vrij
mij meest nabij. Dat geeft mij grond.*

[Y. Né]

Ulicoten

Ulicoten heeft een traditie in het markeren van de tijd. Zestig jaar geleden werd er ter gelegenheid van het koninklijk huwelijk een linde geplant op het

Wilhelminapleintje, met onder de wortels een fles met daarin een tekst.

Ter ere van het tweede millennium werden ter hoogte van het Wilhelminapleintje twee grote kastanjes geplant. Een ervan kreeg aan zijn wortels een steen met het jaartal 2000.

Het markeren van de tijd inspireerde tot kubussen met twee spiralen, wervels, die de beweging, het verstrijken van de tijd, verbeelden.

De ene spiraal involueert naar een onbekend punt in de diepte en draagt de tekst: een nieuwe tijdswervel voert ons verder.

De andere spiraal evolueert en eindigt in een menselijk profiel, tijd tellen is immers een menselijke activiteit.

Twee grote zwerfkeien verwijzen, met hun door de elementen geslepen vorm, naar een tijdsbestek, dat het telvermogen van de mens overstijgt.

‘t Loveren

‘t Loveren in Baarle Nassau - voormalige herberg ‘De Swaen’.

De grens tussen België en Nederland loopt hier dwars door de voordeur.

‘t Loveren ontstond daar waar de wegen Breda-Turnhout en 's Hertogenbosch-Antwerpen elkaar kruisten. Waarschijnlijk reeds ver voor onze jaartelling gingen daar mensen en vormden zich paden. In de Middeleeuwen wordt deze plaats voor het eerst genoemd. Nabij deze plek stond in lang vervlogen tijden het kasteel Dreheze.

Er was een ven met bosschages, er waren herbergen, markten. Albrecht Dürer toefde hier en Hugo de Groot zou op zijn vlucht van Loevestein naar Antwerpen overnacht hebben in herberg De Swaen. Deze herberg staat nog

steeds aan het pleintje en de grens België-Nederland loopt dwars door het huis, hetgeen is aangegeven bij de voordeur.

Op deze plek kruisten mensen elkanders pad. 's Avonds in de herbergen werd er gepraat, werden gedachten uitgewisseld, verhalen verteld, liederen gezongen. In het lied klinkt de poëzie.

*Met raadselen is ons bestaan omgeven
het onbeschrijflijke blijft onbeschreven
maar wat verzwegen schijnt in een gedicht
verzoent ons met het ongerijmde leven.*

[Jan Cartens]

Boschoven

Het landschap draagt hier nog sporen van de Middeleeuwen, zichtbaar in de kavelstructuur, begrensd door oude houtwallen.

Komend uit Baarle-Nassau via het Bels Lijntje bij het eerste spoorhuisje rechtsaf en dan linksaf. Vlak bij de hoeve met het jaartal 1636 in de gevel staat een linde uit de tijd waarin deze hofstede werd gebouwd.

*Linde, machtig vergroeid met
generaties wind, die met geheven
armen sloten en bouwland
dirigeert
in zijn gelaat schaduwen tijd
de omloop der seizoenen
vangnet van licht dat vloeibaar
wordt wanneer de avond nadert*

[Kees Hermis]

*wanneer deze vorst onder de bomen
ontkroond zal zijn, verzaagd
tot bed en raamkozijn*

*laat dan zijn wortels
verder groeien in onze taal
zijn bloesem vallen in een boek*

[Albert Hagenaars]

Bels Lijntje

Tot enkele decennia geleden liep er een spoorlijntje van Tilburg naar Turnhout. Waar ooit rails lagen is nu een fietspad. Door de wat moerassige lager gelegen gedeelten van het traject waren spoordijken aangelegd. Juist vanaf deze verhogingen is er een mooi gezicht op het oude landschap.

De Strijbeekse Beek begint hier als smalle waterloop bij de nederzettingen Boshoven en Boschoven en gaat daar onder de spoordijk door in de richting van de Kwaalburgse Heide.

*water stroomt in dit oude land
als bloed door onze liefde
beken bekennen zich tot de wens
verzegel ons uw dankbaarheid
[Albert Hagedaars]*

De Velden

De Kwaalburgse heide was ooit een landschap met stuifduintjes, heide en bos. Percelen werden indertijd volgeplant met naalddhout als productiebossen voor de Belgische mijnen. Vorige eeuw vonden er grote ontginningen plaats. Het land werd gladgestreken en uitgestrekte akkers ontstonden. Aan de randen en in het achterland is het oorspronkelijke landschap nog intact. Ver van de bewoonde wereld laten alleen leeuweriken en insecten zich hier horen. Het uitzicht is weids, vooral langs het stuk weg, dat De Velden wordt genoemd. Als de maïs niet te hoog staat, zijn boven de bomenrijen de kerktorens van Baarle-Nassau te zien.

*Dag. Er is licht. Er is blijk
van wijd land. Alleen soms gewas
werpt een wal op tegen verten
blauwer, vager, haast lucht.
Leen de plek, ook ik zat er eens.
Kijk. Stilte maakt velden
nog wijder*

*Een toren is windstreek
een stad nog enkel gedachte.
Uitzicht trekt toe of opent
seizoenen, lucht strijkt
oren en gras. Snaren te over.
Hoor. Zo stil of je doof bent
en daarom te horen
[Y. Né]*

Franse Baan

De Franse Baan kruist als zandpad de Strijbeekse Beek. Het water stroomt hier over een kleine stuw en is daardoor niet alleen te zien, maar in zijn vallen ook te horen.

Van het volgende gedicht zijn de laatste negen regels, die ook samen een eenheid vormen, verwerkt in een flankenbank.

Flankenbank (tekst Paul van Dijck) nabij Strijbeekse beek.

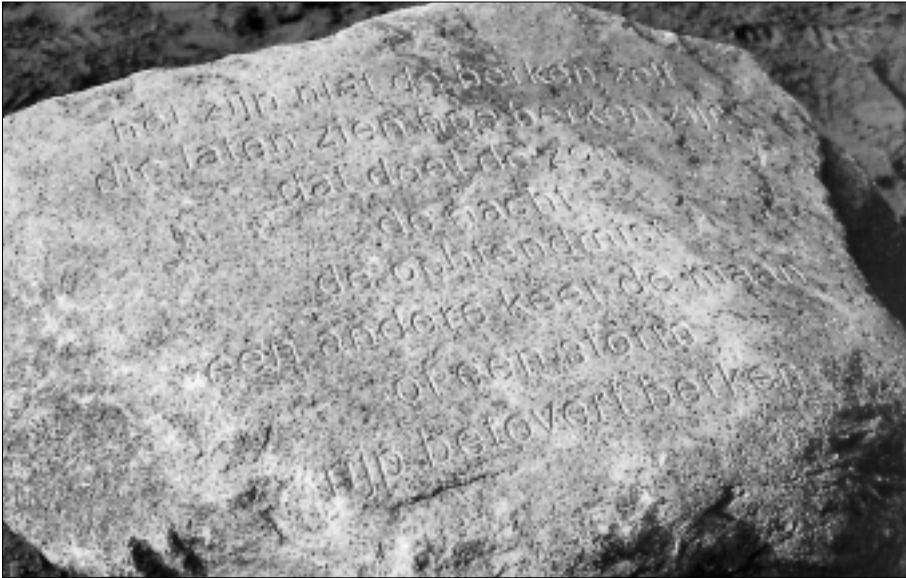
moment

*hij buigt over de brug
leuning van de angst
te verdrinken
in het zelfportret dat
als de libelle scheert
de vis zich roert
vervormt in kringen
naar de wallekanten
het spiegelbeeld
in stromend water
dat komt en gaat
naar het oneindig
cirkelen van*

*damp wolk en regen
een druppel is de mens
een rimpeling in water
seconde in de tijd.*

[Paul van Dijk]

‘t Zand

fragment van een gedicht van Pieter Mol op ‘t Zand

Oorspronkelijk stuifduinengebied met heide en bos. Berken hebben er hun plek gevonden, zowel langs de bosrand als solitair op de heide.

Een granieten zwerfkei draagt hier een fragment van een gedicht van Pieter Mol. Om de plek te bereiken moet een kleine afstand te voet worden afgelegd. Tegenover de vier oude beuken langs de Franse Baan leidt een zandpad het bos in. Aangekomen bij de kruising op de heide, ligt de plek een honderd meter naar links.

Kijkend in de mist

*De berken die in mijn verbeelding
fijn zijn licht en aquarel-
kanten structuren van uitgelopen twijgjes-
zijn deze morgen opgaande schimmen*

*in een grijze slecht verlichte ruimte
het zijn niet de berken zelf
die laten zien hoe berken zijn*

*dat doet de zon
de nacht
de ochtendmist
een andere keer de maan
of een storm
rijp betovert berken*

*deze ochtend zijn reuze-landlopers
geharde mannen in vrieskou
op weg naar mijn venster*

*berken zijn telkens anders
terwijl noch zij - noch ik
daar iets aan veranderen.*

[Pieter Mol]

Twaalf-maanden-cyclus langs de Rielseweg

Onbewogen strekt zich de Rielseweg. In de betonplaten tekent het cyclische van de seizoenen zich niet. De elementen laten nauwelijks sporen na.

Een bocht in de weg werd rechtgetrokken en de overbodige kromming uiteindelijk teruggegeven aan de natuur. Bomen en gras namen bezit van de plek, voegden zich weer naar de jaargetijden.

Twaalf zitstenen in een cirkel zullen hier binnenkort de maanden van het jaar dragen.

januari

*Jij, reiger, uitgeteerd,
geknakte vlieger, punt
omlaag, einde laatste
duikvlucht in een struik.
Vis zwemt in de glazen
ijskast van de vorst . . .*

[JACE van de Ven]

februari

*terwijl ijs zich verzet
licht naar loof zoekt
sprokkelt
een stem tussen
alaaf en altaar*

[Ben Verschuren]

maart

*de aarde ademt -
rond bemost oud hout
zweven de nevels
oplevende verten
geboren
uit sporen van tijd*

[Arta Verdonk]

april

*een vlinder strijkt neer
ontvouwt de vleugels
op de eerste bloesem
mijn pupil danst mee
op de regenboog
van het voorjaar*

[Nathalie van den Eerenbeemt]

mei

*hier sta je, verlangend
naar langzame lentes
met schuchter geklapwiek
en traag zwellend leven
te snel soms het botten
kijk, mei was weer hier*

[Marijke van Hooff]

juni

*terwijl de vogel ruit,
het ochtendrood niet
onderdoet voor bloed,
breekt uit wat laat
lijkt toch op tijd
en eet alsof het weet
wat winter is*

[Jasper Mikkers]

juli

*ik keer de wind de dagen
en het jaar. kijk rondom
tast verte af op vragen.
ginds lonkt augustus al
de zomer zal ik schragen
en draai weerom*

[Wim van Til]

augustus

*Het licht bindt in
schaarser staan schoven
liggen dagwarme stenen
in een zoele zomeravond
uit schaduwen gesneden
door een halve maan.*

[Frans August Brocatus]

september

*op zo'n herfstdag wordt
de wereld stil, een blad
valt zwevend in de wind,
dauwdruppels glanzen aan
't web, ik luister: geen
vogel laat zich horen.*

[Pieter Luykx]

oktober

*oktober okert
het land ligt dicht-
gewaaid met wind
ruiende bomen in
roodkoper licht*

[Kees Hermis]

november

*dag licht zonder schaduw
avonden zonder vogels
weezien zonder woorden
dit najaar brengt je
ogenschijnlijk in een
winters zwijgen in een
milde stilte wellicht*

[Herbert Mouwen]

december

*karig
dit dagen in nevel
of breekbaar ijzig blauw
als adem stolt
en stilte wacht
op lengen van het licht*

[Pien Storm van Leeuwen]

Riel

De Oude Leij stroomt ten zuiden van het dorp door het Riel's Laag, een moerassig beekdal. In vroegere tijden brachten de bewoners van de veengebieden stroomopwaarts op kleine platbodems turf over de beek naar Riel. Waar nu een gemetseld bruggetje over het water is, was voorheen een voorde en een vonder voor de voetgangers. Turfhandelaars kwamen hier om turf te kopen. Nabij

deze plek stonden herbergen en nog steeds staat er een oude houten schuur,
waar de paarden op verhaal konden komen.

Midden in het plantsoen staat bij de oude notenboom een bank met twee stro-
fen uit het gedicht 'Riels Laag' van Willem van de Vrande.

*de ochtend kruipt huiverend
over het wasemende land
steekt het onzichtbare beekdal over
en nestelt zich in de vroege graswei*

*standbeelden van geboetseerd brons
staan de paarden
zwaar en betrouwbaar
te slapen boven de dichte nevel*

[Willem van de Vrande]

Oude Pastorietuin in Gilze

In de oude pastorietuin in het centrum van Gilze achter de Rabobank werden
ruim tweehonderdvijftig jaar geleden bomen geplant. Ze zijn gekoesterd en
niet in kachel of kast te gronde gegaan.

De Bomenstichting heeft zich ingezet voor het behoud van deze bomen. De
Rabobank heeft speciaal een zwevende vloer laten ontwerpen om de dicht bij
het gebouw staande beuken het leven te laten.

De sfeer van de tuin wordt bepaald door deze reuzen en de roeken die in kolo-
nieverband hier domicilie hebben gekozen. Dat laatste niet tot ieders vreugde
overigens.

Bomen, de tuin en de roeken werden het thema van de gedichten.

ommegang

*hier strooien klokken roeken rond
en ruist poëtenstem langs lover
avond gaat voorbij in stilte
als een wandelaar met hond
donker wijkt voor morgenstond*

[Amy Voeten]

*het vlerkenvolk hoog in het hout
met rafelveren broeken
lawaait rabauwt in warrelwolk
van zwermend zwart
de roeken
[Pien Storm van Leeuwen]*

*in stammen onder schors
zwijgen
bomen
halen hier het spreken in
[Frans A. Brocatus]*

*schaduw
spiegelt stilte als te lezen
licht, als te leven bron –
boven de bomen zingt de
zon
[Olaf Douwes Dekker]*

Verlangenweg

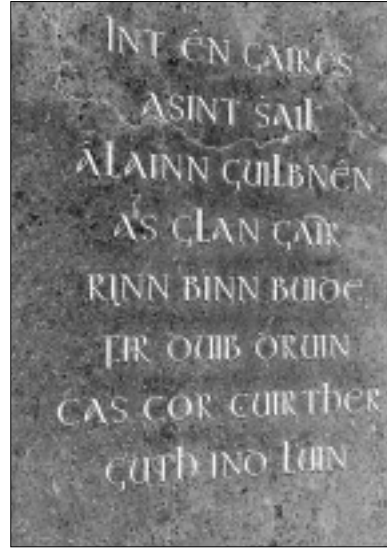
De naam Chaam hangt samen met het Keltische woord ‘camb’, dat kromming in een beek betekent en slaat op de meanderende beken rondom Chaam. Tot vroeg in onze jaartelling is er waarschijnlijk door de bewoners van Chaam Keltisch gesproken. Volgens de keltoloog Lauran Toorians is Chaam als oude Keltische plaatsnaam tamelijk zeldzaam en van groot belang voor onze kennis van de oude taalsituatie in ons land. In samenwerking met Lauran Toorians werd een Keltisch gedicht gekozen uit circa 800, de tijd waarin hier deze taal vermoedelijk nog gesproken werd. De houten bank wordt geflankeerd door twee arduinen kubussen. Op de linker steen staat de tekst in de oorspronkelijke taal, op de rechter steen de Nederlandse vertaling, beide in een origineel Keltisch lettertype.

*de vogel die roept
vanuit de wilg
lieflijk snaveltje
helder van toon.
zoet, geel bekje
ferm zwart mannetje
zingt een mooie melodie:
de stem van de merel.*

[vertaling Lauran Toorians]

*Keltische flankenbank aan
Verlangeweg*

*Keltisch gedicht, 8ste eeuw
(vertaling: L. Toorians)*

Vlinderven aan de Staartenweg

Eind van de zomer zal langs de Staartenweg een ven worden gegraven op een perceel dat kortgeleden de bestemming 'reservaatsgrond' heeft gekregen. Vanaf deze plek is er uitzicht op het beekdal van de Roode Beek, die vlak langs de westrand van het dorp loopt. Koninginnenkruid, Kattenstaarten, Look zonder Look en andere nectarplanten zullen samen met wilde grassen en de aanwezigheid van het ven een biotoop creëren, waar het voor vlinders goed toeven is.

*vleugels van wolken
rond water gevouwen*

*gras en boom
zijn oog en oor geworden
stilte is hier geluid
van vlinders kantelend
in altijd andere kleuren*

[Frans A. Brocatus]

Poel bij de Roode Beek

Water is voorwaarde voor leven. Misschien is het wel het element dat het meest cyclisch door ons kan worden waargenomen.

Uiteindelijk zal ook het water, dat hier de vennen en beken vult, de zee bereiken. De kringloop begint dan opnieuw en het water zal in de vorm van regen terugkeren.

Niet ver van de Roode Beek zal dit najaar een poel worden gegraven.

*wolken verdichten, laten gaan
los duizelt water neer
ringert in plassen kringen
raakt huid en oren nat
gorgelt, dript, dringt binnen
en zoogt de aarde zat*

*water fluistert ondergronds
sijpelt en adert, welt
vult beken meanderingelend
aaneen tot stage stroom
vlecht zich al breder, weidser
naar het wijdeste water
zee*

[Pien Storm van Leeuwen]

Realisatie

De helft van het te realiseren aantal poosplaatsen is nu klaar, de overige zijn in voorbereiding. Het is de bedoeling dat het project eind 2003 wordt afgerond.

Concept, vormgeving van banken en teksten en organisatie van het project: Pien Storm van Leeuwen.

Digitale ondersteuning: Jan Willem Storm van Leeuwen

Opdrachtgever: Rabobank Baarle-Nassau e.o.

e-mail: storm@ceedata.nl ◆

De mandenvrouw

Emma Crebolder

p o ë z i e

DE MANDENVROUW

Ten afscheid snorkel ik omlaag
aan het vliegtuigraam gezeten.
De mandenvrouw zie ik wat vaag,
wel door grensgebied heenlopen.

Men had enkele rotsen opgeblazen
om een ziekenhuis te bouwen.
Teer plantenschrift liet zich
als stenen tafels openvouwen.

In een korf sjouw ik granieten
grassen mee naar huis. Net begonnen
met ontcijferen krijg ik al spijt
dat ik op de mand heb afgedongen.

1

uren zat ik naast je op een treinbank, ik had
het mes in de mond: herkende je me niet?
het buikmeisje dat je brieven schrijft en jij

pijl in de hand, ik moet je ophalen denk ik
maar ik weet nooit waar, in amsterdam
zag je de gifmenger en je zei het tegen mij

drie woorden heb ik: kling en punt en vuur
we zeggen niets, we zitten, je haar heb je
kort afgesneden van verdriet, in berlijn

dwalen we door hoge zalen, praten zacht
over rogier, hij heeft je zelfportret in 1460
al genomen, god weet hoe en ook: voor wie

uren zat ik naast je op een treinbank, ik had
het mes in de mond: herkende je me niet?
het buikmeisje dat je brieven schrijft en jij

pijl in de hand, ik moet je ophalen denk ik
maar ik weet nooit waar, in amsterdam
zag je de gifmenger en je zei het tegen mij

drie woorden heb ik: kling en punt en vuur
we zeggen niets, we zitten, je haar heb je
kort afgesneden van verdriet, in berlijn

ben je content *nu heb ik je zien dansen*
zeg je, ik *alle passen heb ik zelf bedacht*
bedronken, arm in arm, de laatste nacht

uren zat ik naast je op een treinbank, ik had
het mes in de mond: herkende je me niet?
het buikmeisje dat je brieven schrijft en jij

pijl in de hand, ik moet je ophalen denk ik
maar ik weet nooit waar, in amsterdam
zag je de gifmenger en je zei het tegen mij

drie woorden heb ik: kling en punt en vuur
we zeggen niets, we zitten, je haar heb je
kort afgesneden van verdriet, in groningen

woon je opeens ver weg en denk je nooit
dat ik je moeder ben, het totemdier dat steeds
naar water meereist waar je thuis in bent

uren zat ik naast je op een treinbank, ik had
het mes in de mond: herkende je me niet?
het buikmeisje dat je brieven schrijft en jij

pijl in de hand, ik moet je ophalen denk ik
maar ik weet nooit waar, in amsterdam
zag je de gifmenger en je zei het tegen mij

drie woorden heb ik: kling en punt en vuur
we zeggen niets, we zitten, je haar heb je
kort afgesneden van verdriet, in groningen

dicteer je mij een afscheidsbrief, ik schrijf
herschrijf en lees *denk niet en ga gewoon*
en ga, gewapend tegen dat wat was, alleen

Onderweg

Maria van Daalen

proza

“Le Consul général du Royaume des Pays-Bas et Madame Albert E. Moses prient *Maria van Daalen* de leur faire l’honneur d’assister à une réception mardi le 18 mars 2003 de 18 à 20 heures, pour rencontrer S.E. l’Ambassadeur des Pays Bas et Madame Jacques van Hellenberg Hubar...”

Als ik doodmoe om half elf mijn bed in tuimel (negen uur eindelijk thuis, wat een drukte in de ondergrondse als ik overstap met de Métro, ik ben in een wereldstad, oh, even vergeten) zou ik toch moeten kunnen slapen tot ver in de ochtend, maar in plaats daarvan word ik om half twee wakker. Volle maan, ze stond pal boven het bevroren zwembad. Waar? Bij het enorme huis in Ville Mont-Royal, een voorstad van Montréal. Waar de receptie was. Ik had mijn schaatsen niet bij me, ik haastte me de buitentrap op, verbaasd nagestaard door twee, drie, chauffeurs van ervoor geparkeerde limo’s, want wie is die juffrouw met dat ski-jack aan. De beschaafde receptie, met haring op kleine matzes, wie bedenkt zoiets, maar het is lekker, en kijk, er staat ook een thora, en twee zilveren chanoeka’s, in de bibliotheek met zijn notenhouten boekenkasten, met de in leer gebonden werken achter geslepen glas,

en ik laat mij beschaafd rondleiden door Consul Fred, en verdring dapper de tinteling in mijn vingertoppen die mij zo graag even die boeken wil laten bekijken, er zijn weer teveel jongemannen in te ouwelijke pakken, alles van een gedeisd soort blauwgrijs, de enige man die een vrolijke das aan heeft met Snoopy d’rop, wel zijde natuurlijk, hoort bij een mevrouw die de dochter is van Jo Spier, maar die telkens vergeet dat ze geen Engels hoeft te spreken met de Nederlandse mevrouw die aan het hoofd van de Les Grands Ballets Canadiens staat, nee nee, zij heeft zelf niet gedanst, maar vindt het wel een lief compliment dat ik dat zelfs maar veronderstel, zij is er slank genoeg voor, en beweeglijk, in een soort Finse, handgebreide trui van een onduidelijke hoeveelheid verschillende tinten blauwgroen,

de vrouwen zijn natuurlijk veruit het leukste, hier, vooral die van de Nederlander die NRC doet, economie en politiek, ook al een Fred, die vergeten we direct, zijn wederhelft is een Montréalaise, enorm, gehuld in knallend rood, heerlijk, heel de verkeerde kleur, zij heeft direct namen en personen bij het woord *vaudou*, terwijl de Nederlanders gaan giechelen (‘een ande-

re conception de la réalité, is dat met van die poppetjes?’ — Montréal telt een populatie van meer dan twintigduizend Haïtianen), maar de ambassadeur zelf wikt en weegt binnen een halve seconde hoe serieus ik kan zijn in mijn voodoo-onderzoek, besluit dan mij een toververhaal te vertellen dat de omringende Nederlanders zo te zien kippenvel bezorgt, dat Chavez de nodige vloeken zijn gestuurd met kippenlijkjes, door zijn landgenoten, ‘dat is Macumba’, ik knik, maar verbeter hem, ‘de president doodwensen, dat is Quimbanda, want de *magie noire*-variant van de godsdienst’, ‘Oh?’, ik heb de test met glans doorstaan, zie ik, in de weken daarop zal Z.E. mij nog herhaaldelijk erg mooie mails sturen over het onderwerp, met als toppunt een uitnodiging van de Ambassade van Haïti,

maar ter receptie zie ik nu bij het volgende blauwgrijze groepje waar de Consul mij handig naartoe — het woord dat mij invalt is *whisking*, lastig, die talen maken mij het Nederlands weer snel afhandig — ineens de vrouw die ik hier spreken moet, dat weet ik direct zeker, je houdt je niet jaren bezig met het onderwerp voodoo zonder een ietsje erin te gaan denken, ze weet het ook, ze houdt zich beleefd op de achtergrond als haar wederhelft, van wie ik mij nu het gezicht al niet eens meer voor de geest kan halen, nog de indruk probeert te wekken dat mijn onderzoek hem best interesseert, maar dan zegt hij ‘mijn vrouw komt uit Zimbabwe, en ze weet alles van toverdokters’, het gesprek wordt gevoerd in het Engels, maar ik herinner me het alsof het veel dichterbij huis was, in het Nederlands, zo vanzelfsprekend, ze glimlacht nog net niet met een accent van ‘laat hem maar’, kijkt mij uit haar ooghoek even snel aan en ik trek een mondhoek even op, ze knikt onmerkbaar, en zoals diplomaten dat kunnen zijn we binnen seconden onopvallend weggedanst, en samen in gesprek, en dan hoor ik een paar echt zinvolle dingen, de mannen zijn achter onze ruggen over economie begonnen, het klinkt gewichtig,

maar zij vertelt over Afrika, merkwaardig, als je haar ziet zou je denken dat ze van de Filippijnen komt, en zij stelt de enige vraag die ertoe doet, natuurlijk stelt zij die, ‘what are you really here for’ is wat ik onthouden heb, maar zij zegt het geheel anders, zij vraagt iets quasi onschuldigs en ik antwoord iets wat geen van de omstanders zal zijn opgevallen, ‘core business’, of nog voorzichtig,

wij begeven ons naar de ontmoetingsplaats van hier en ginds, met Charon mee, in het oversteken en dan halverwege, beide oevers zichtbaar, voodoo is de aanwezigheid van de voorouders, hoe houd ik de herinnering levend, door hen opnieuw aanwezig te maken, door hen in mijzelf een plaats te bieden, waar zij even opnieuw in deze wereld kunnen zijn, door hen taal te geven, en tong,

en pas veel later, in de auto, onderweg naar de benedenstad, realiseer

ik me dat ik niet de woorden heb om te zeggen waar het gesprek over ging, omdat het in die andere wereld gevoerd werd, en heel belangrijk was,

en dan ook pas valt me op waar ik ben, de Consul heeft ervoor gezorgd dat ik met iemand mee kon rijden, in mijn argeloosheid denk ik voorlopig dat ik in een taxi ben gestapt, ik bevind mij naast een dame van midden dertig in een enorme zwarte bontjas die onophoudelijk op zachte toon praat tegen de man aan de andere kant naast haar, de taal herken ik, ineens ben ik klaarwakker,

‘are you from the Israeli Consulate’ zeg ik zonder inleiding, ‘yes’ zegt ze en praat door in het Hebreeuws, ‘do you understand Hebrew’, ‘de klank wel’, zeg ik, ze gaat heel veel zachter praten zonder dat het opvalt, pas bij het uitstappen zie ik haar gezicht, ik houd even de adem in, iemand die in oorlog is en nietsontziend, een vrouw uit een film, maar zij is echt

‘so this is a bulletproof car’ mompelt ik en de chauffeur voor me antwoordt als vanzelfsprekend ‘not yet’, hij is geheel kaalgeschoren, in zwart leer, naast hem zit een andere man die ook al aan een stuk door zacht praat maar tegen wie eigenlijk? hij heeft een dopje in het linkeroor waar zo’n gedraaid, maar doorzichtig telefoonsnoetje aan zit en aan de andere kant van zijn hoofd steekt een microfoonje boven zijn kraag uit,

ik zit voor het eerst van mijn leven in een zwarte auto met twee zwaargebouwde bodyguards, het maakt de wereld voor de duur van de rit volstrekt onwerkelijk, ze zetten me af als de vrouw er bij een groot gebouw uit moet, ik weet waar ik ben, Métro Peel is om de hoek, maar als ik ben uitgestapt, kijkt er niemand naar me om, ik had evengoed in lucht kunnen oplossen

de oorlog is er al, men is bezig aan zandzakken verbindingen luchtalarm overleg

ik was even aan het front, een verdwaalde toerist, tuimel de métro in, Rue de Rigaud, mijn bed ♦

(Montréal, 18 maart 2003)

Tonen in kleine variaties

Hannie Rouweler

p o ë z i e

VROUW BIJ RAAM

(naar het schilderij 'Sombere dame' van James Ensor)

Of deze jonge vrouw met lange zwarte jurk
en dito voilehoedje op haar hoofd
op een stoel zit, of op een bed,
de schilder bedoelt het niet anders
dan 'levend portret, met wachten', en nog eens
wachten op iets, iemand.

Wat veranderde haar leven zo drastisch
in een treurige blik? Welk bericht, welke liefde
werd haar noodlottig nu je haar aanziet,
met handen gevouwen in schoot, een brief?

Ik zag diezelfde vrouw op een ander doek,
ze lakte haar nagels rood en 't leek
alsof ze onder een zwarte, strakke rok een warme
gloed verborg, bij haar weelderige dijen.

Zij nodigt niemand meer uit aan haar dis,
alleen wie de prijs betaalt voor een uur,
zij doet dan het gordijn dicht.
Misschien wacht ze op wie nog komt, laat in de nacht,
en het afgebladderde plafond van haar sixtijnse kapel
volschildert met bloemen en paradijsvogels.

Dat kan alleen een ernstig overspannen kunstenaar zijn,
in de bloei van zijn tijd, die later beroemd wordt.
Een vrouw bij een raam, ze legt de brief terug op de
vensterbank en staat op, verdwijnt. De kamer wordt grijs.

STIL IN HUIS

Ze praat niet. Van woorden komen
nog veel meer woorden om
al die kleine woordjes daar achteraan
weer niet te vergeten.
Ze houdt haar mond.
Ze weet: wie niets zegt
zegt ook niet iets verkeerts,
zelfs niet over vroeger.
Ze geniet van de stilte, achter een raam,
stemmen in de straat, verder niets.
Ze hoort het kloppen van haar hart,
alsof schilderijen aan muren praten.
Zo stil is het dat ze dood wil zijn
voor altijd één met de stilte,
maar om dood te willen zijn,
moet iets vreselijks gebeuren.
Ze denkt na. Van gedachten komen
nog veel meer gedachten om
al die kleine gedachten daar achteraan
weer niet te vergeten.
Ze gaat in bed liggen, een zijden nacht
hemd om haar lichaam. Voor later.
Straks komt hij naast haar liggen,
als nooit eerder zal hij haar beminnen.
Soms duiden zijn woorden
een harde werkelijkheid, op papier,
in verzen, maar zijn mond is zachter.
Gelukkig duurt stilte geen eeuwigheid.

BIJ EEN WATERMOLEN

Op een terras zaten wij bij een watermolen
in Diepenheim en ik vroeg jou de weg naar

de Watermolen. En ik vroeg jou de weg
naar de weg van de watermolen achter

bomen en een brug. Je zei dat je een man
zag met grijs haar die op een dichter leek,

hij staarde voor zich uit, nimmer bewogen
zijn lippen tussen al die pratende mensen

die daar op het gras in de zon liepen, of zaten.
Zo is de weg naar taal die met zwijgen begint.

Ik vroeg jou opnieuw de weg naar de molen,
de taal, naar praten over verhalen en zwijgen

en je zei iets dat ik later hoorde in het concert
Lemniscaat, in pianoklanken met steeds dezelfde

tonen in kleine variaties en steeds die climax in
chaos van klanken en klokgelui van buitenaf

terwijl de schoep stevig door het water sloeg.
Het was alsof alles wat ik dacht of wilde vragen

onder mij wegstroomde naar jou, naar een beekje,
daarachter meer water, meer bomen, weilanden.

en van de pijn zoveel grenzen

Karel Sergen

p o ë z i e

TOT ZIJ TOESLAAT

en van het geven zoveel krijgen dat je altijd weer
meer geven wil, en van het krijgen zoveel geven
dat je altijd weer meer krijgen wil

en van de grenzen zoveel pijn dat er altijd weer
meer grens, en van de pijn zoveel grenzen
dat er altijd weer meer pijn

of schuift de grens, verlegt zij zich,
rolt pijn zich in zichzelf op,
en wacht zij dan, tot zij toeslaat

STANDBEELD

vader hoort, wil niet horen, hoort.
hoe harder hij lacht, hoe harder.

de diepte, terwijl hij hoogte.
zijn hoofd krijgt vogeldons.

hij die keek, zijn ogen uit,
valt toe. bouw hem op,

karel, een standbeeld
onder je huid,

tot hij mag,
moet.

mag.

moet.

NABIJ DE GRENS

lichtvoet op een berg vol schuifbladeren.
hij houdt zich staande. zit boven aangekomen,
warmpjes in zichzelf opgesloten,
te wachten op applaus.

hij hoort het regenen. ziet hoe de mist
zich koestert tussen sparren,
hoe het gaat donkeren
en hij geen nachtlamp heeft.

het luiden van zijn stem.

zijn dalen is een zweeftocht,
de grond laat hem los.

zo vindt hij, stommelings,
een hemel leeg
en gelukkig,
zonder mens,
zonder god.

IN NULDE TIJD

de slaap als bedevaart gehad
dichtverborgen plaatsen
in nulde tijd, een warreldroom
vol lijvende verbeelding

natuurlijk opgestaan
warm water opgeroepen
het ontbijt des middags
waargemaakt

uit strakblauw dan overvallen
dwars door de dubbele beglazing,
één woord had hij doortrapt:
licht.

het was winter en het vroom.

IETS VAN NIETS

kijken doe je van binnenuit
naar buiten, het gebeurt dat
je niets ziet, het gebeurt dat
je iets ziet dat niet bestaat.

iets tilt aan je, je bloeit
en valt, rapid motion.
of klassiek theatraal volgens
de wetten van het etmaal:
tijd, plaats en handeling.
met rondom rond de razende
gang van een blauwe bol
rond een gele lachende zon.

ik heb van poëzie vooral
onthouden dat ze mij
toespreekt uit een wereld
die in mij staat. zij opent
de deur van het onmogelijke.

DOODVAL

jij staat al op dat eiland van groen
waar je welkom was en naar ons wuift

naar ons die aan de oevers stonden en riepen
niet te kijken hoe de doodval naderbij

we waren allemáál bang, moeder, toen het water
samentroepde en zich legde, gladder nog dan ooit

maar toen het sprong en jij mee en alles glinsterde
en jullie narimpelden in halve boogjes,

wisten wij.
wees ook gij gegroet, moeder.

Woordbrons

Frans August Brocatus &
Wim Verhagen

poëzie &
beelden

1. OVERLEVEND

*Zoals in een oud handvest
onder brandglas gedicht*

2. VERNADERD

*draagt als een wade de kleur
in brede plooien van zwijgen*

3. KIJKEND TERUG

*brengt met gewassen handen
hout naar vuur brons naar beeld*

4. BIJZONDER VERSTILD

*legt dromen op een wagen
en rolt wielen aan en af*

5. VLUCHT VAN HET WEZEN

*sluiert kraakbeen tot de keel
winddicht, talmt in taal en teken.*

WOORDBRONS

Zoals in een oud handvest
 onder brandglas gedicht
 draagt als een wade de kleur
 in brede plooien van zwijgen

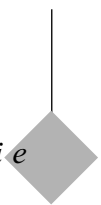
brengt met gewassen handen
 hout naar vuur brons naar beeld

legt dromen op een wagen
 en rolt wielen aan en af
 sluiert kraakbeen tot de keel
 winddicht, talmt in taal en teken.

Geen zijde

Wim van Til

p o ë z i e

Ik houd de spiegel in mijn hand
en zie haar als altijd haar haren terugslaan
in een halve draai; volmaakt profiel,

contour van eeuwigheid. Haar schaduw
wacht aan het portaal, ik stuur
ons verder op dit pad, ontsnap

haar blik een tweede keer. Ginds licht
mijn boot het einde van de reis.
Ik houd de spiegel vast, terwijl zij mij vervaagt.

Zilver kleurt zwart, verweer tegen de duisternis
valt zwaar. Dan kraait een haan, de spiegel breekt.
Ik waan mij waar haar schaduw haar doorsteekt

weer in mijzelf alleen.

Bij dovend daglicht

Robert Vacher

proza

De ramen staan open. Er strijkt een lauwe wind over me heen die wat verkoeling geeft. Met een paar boeken, schrijfblokje en pen binnen handbereik zit ik tegen mijn kussen aangevlijd rechtop in bed. Ik moet een brief schrijven, maar voorlopig waait mijn geest nog alle kanten op, terwijl mijn lichaam uitrust. Kalkstof valt als poedersuiker omlaag, het hout van de lambrisering trekt krom en in de muren staan messcherpe haarscheurtjes getekend. Traag maar onafwendbaar vergruist en verbrokkelt alles om me heen. Toch had ik niet eerder in deze stad een kamer van twaalf bij vijf meter en ramen aan de voorkant én achter, waar ik van bovenaf op het glazen dak kijk van mijn benedenbuurman Roger, een uit de vaart genomen zeebonk die in een soort serre woont of glazen kooi met een palm in een koperen pot. Ik speel wel eens met de gedachte om bij wijze van verrassing naar beneden te springen, dwars door het glazen dak op een moment dat hij in pyjama geeuwend van de slaap een ei zit te pellen.

Ik ben de hele dag onderweg geweest, heen en weer geslingerd tussen droom en daad. Op den duur wordt het lopen de leidraad. In het voorbijgaan heb ik op de Groenplaats de aalgladde toespraak aangehoord van een vakbondsleider om te vernemen waartoe wij op aarde zijn. Schouders eronder, niet zwichten voor het gemanipuleer van werkgevers. Bovenop de inflatiecorrectie eisen wij drie procent loonsverhoging. Ik dank u. Roer de trom, steek de trompet. Alles voor Vlaanderen en Vlaanderen voor Christus. In dit teken zult gij overwinnen! Daagt daar niet het morgenrood? Tussendoor heb ik naar werk uitgekeken. Via de Arbeidsvoorziening kwam ik terecht bij Interim Vlaanderen in de Jezusstraat. Als reserve kan ik gaan fungeren in de groenten- en fruitsector. Ik was nog blij ook! Seizoenwerk! Pas nog heb ik een sollicitatiebrief geschreven en verstuurd. Met een beetje geluk, stel je voor, zou ik in de voormiddag de beginselen van de grammatica kunnen bijbrengen aan de zoons en dochters van een rijke diamantair en in de namiddag met manden en kisten sjouwen, beladen met inheemse en exotische vruchten, een veelzijdigheid die men bij mij niet zou vermoeden. De juffrouw van het Interimkantoor was bijzonder vriendelijk. Misschien las ze enige vertwijfeling in mijn ogen en trad haar moederinstinct in werking, je weet maar nooit. Ze wilde weten of ik ervaring had. ‘Niet ten volle,’ moet ik gefluisterd heb-

ben, als ik me juist herinner. We wachten het resultaat af. Intussen verliezen de beelden van de voorbije uren hun scherpte, sommige beklijven. Op een braakliggend stuk grond aan de rand van de stad schoten mannen met handbogen op kleiduiven. De winnaar, gedecoreerd met eeuwenoude zilveren gildenschilden, kreeg de koningsmantel omgehangen, waarbij een kale gnoom op een bombardon blies. Ik versnelde mijn looppas. In een vrijwel lege kroeg nam ik uitgedroogd een biertje. Gelukkig dat ze me niet kenden.

Niemand haalt graag zeventig kilo melancholie binnen.

Ik moet de huisbaas op de linkeroever bellen, de wc-spoeling is kapot. Gelukkig heb ik nog wat Gordon's Dry. Het woord blijft door mijn hoofd malen. Vanaf morgen houd ik het bij licht mousserende rijnwijn. Om mijn water in de wasbak te lozen sta ik even op, kijk aan de voorkant naar buiten en zie een man met een grijze baard en een djelabba die tot op zijn sloffen-met-krulneus hangt de straat oversteken. Onder een deken heeft hij een schaap dat naast hem meeloopt. Ik dacht aan de joodse vrouw met haar kroost bij de kassa van Delhaize vanmorgen. Ik maakte onmiddellijk ruimte: 'Oh, madame, excuseert...' Hautain was ze, zwartgallig. Ik liep drie families tegemoet, een potpourri van pelsmutsen, vlechten en lange witte sokken. Niemand ging opzij. Jonge Arabieren scholden angstig-bleke jodenjongens uit. Als ik die wijze hoofdjes zie, denk ik aan het scheermes dat hun voorhuid heeft weggesneden en hoor ik gekrijs dat niet overgaat, begeleid door psalmodiërend gezang uit de synagoge. De aanslag is alweer even geleden. Ik ben gaan kijken. De dubbele voordeur van het gebedshuis lag stukgeslagen op de hoger gelegen spoorbaan. Een explosie. Nu is het stil, bijna stil. Luisterend naar de lichte geluiden van het late middaguur hoor ik een stem, ijl en ver weg, maar onmiskenbaar de stem van mijn dode moeder.

*Und als die Mutter eintrat wie im Traume,
Erzitterte im stillen Schrank ein Glas.*

Dat is Rilke, in het gedicht *Aus einer Kindheit*. En dat kind, dat ben ik. Het kreeg de naam Alain opgeplakt nadat het haastig in elkaar was geflanst door zijn verwekker Aloïs die met een fles champagne achter zijn kiezen in een aanval van razernij in de nacht van oud naar nieuw mijn timide moeder Elsebeth besprong. Aloïs zag zijn kans schoon. Hij was een man met zwarte lokken. Vast stond dat zijn sprong een sprong in het duister was, maar na negen maanden, de gelukkigste van haar leven, bracht ze een zuigeling ter wereld, die aan zijn wrakkige pootjes uit het bloed en het slijm van haar gezwollen buik werd gehesen op de vroege ochtend van de dag dat Duitse legers Polen binnenvielen, waar generaals bij cavaleriecharges paarden inzet-

ten tegen tanks en pantservoertuigen. In duikvlucht jankende Stuka's legden Warschau in puin, maar de edele Poolse ziel bleef onsterfelijk en zou ooit in zijn volle glorie herrijzen. *Oh Leben und Tod, Oh Rätsel auf Rätsel*. Dat is Eduard Mörike. Ik moet hem nog eens in zijn geheel herlezen. Eerst zijn gedichten, die ik nog steeds heb, dan de roman *Maler Nolten*, met in de hoofdrol Peregrina, op wie ik verliefd was in de tijd dat ik Germaanse filologie studeerde. Ik stelde haar voor met vurige, verslindende ogen en enorme oorringen. *Hassen und lieben zugleich muß ich...* Dat is ook Mörike, in 1804 in Luwigsburg geboren als zoon van een arts, in 1875 gestorven in Stuttgart. Ik ken de jaartallen nog. Ooit heb ik ruim tweehonderd pagina's over hem geschreven. Zijn leven zat ingeklemd tussen Napoleon en Bismarck. Ik mocht hem wel, als een broer die moeite had met het leven, en twijfelde, zoals ik. Uit zijn as herrijzen zal hij wel niet, maar hij blijft lid van de familie, één van de vele personages die de portrettengalerij onder mijn schedeldak bevolken. Persoonlijk ben ik wél van plan uit mijn as op te staan. De voornemens zijn goed.

Vandaag zeven jaar geleden ben ik naar hier gekomen om een goedkope kamer te zoeken die ik vond bij madame Marine in de Tulpstraat. In die tijd had ik nog een beetje geld. Vijf maanden heb ik bij haar in huis gewoond. Ik was haar verloren zoon. Ze had slechte ogen, lezen kon niet meer. Ik las haar voor uit de krant, vertelde haar wat ik deed en wie ik op straat en in de kroeg tegenkwam. Tegenover me op de gang woonde een student die er nooit was en pendelde tussen Antwerpen en Parijs. Mooie kamer had ze, ik heb veel in haar bed gelegen. Germaine telde twee keer zoveel jaren als ik. Ze genoot als ik bij haar was. In haar woonkamer hing een glazen bakje met wiywater en een uitgedroogd buxustakje. Ik was bij haar toen boven de stad een wolkbreuk woedde met storm, donder en bliksem. Nerveus stak ze het takje in het heilige water, besprenkelde de tafel en de vloer en sloeg een kruis in de richting van haar televisietoestel. We keken ademloos naar de film *De Vlaschaard* van een Antwerpse cineast die een wereld toonde, waar het leven simpel was, aantrekkelijk ongerept. In zo'n wereld wilden we allebei graag leven. Germaine had altijd een kratje Duvel van de kruidenier om de hoek voor me klaarstaan. Ik maakte haar mee in haar nadagen. Haar gezondheid was broos, maar haar ogen bleven zacht, haast fluwelig, grijsgroen, en bij haar mondhoeken was een zweem van zoet herinneren. Wellicht was ze ooit mooi geweest en had een razendjaloerse Othello zijn mes gewet om het zijn mededinger in het hart te drukken. Ze kwam niet meer terug uit het ziekenhuis. Een paar dagen voor ze stierf zocht ik haar op. Ze lag in een smal diep bed onder een laken, haar polsen vastgebonden, haar ogen gesloten. Ze herkende mijn stem: 'Ik ben het, Germaine. Ik kom je een goede reis wensen.'

Eigenlijk was ze al vertrokken. Een groot verlangen ging in vervulling. Ze ijldede dat ze aan de hemelpoort stond en binnen mocht. Laat ik haar gedenken in mijn wangebeden. Op de dag na haar begrafenis verhuisde ik naar Caroline in de Stierstraat.

Misschien had ik toen terug moeten gaan naar de slikken en krekken van mijn jeugd, waar het krioelde van de slijkgarnalen en zeepieren. Boven onze hoofden alarmeerden tureluurs ‘tuuk, tuuk, tuuk’ tegen een wolkeloze zomerlucht. Met een vriendje ving ik krabben op de schorren. De mosselen die we loswrikten aten we zelf, blaasjeswier of klakkers gaven we aan de varkens. We waren allebei kinderen van het Verdrongen Land van Saeftinge en deelden een oudere vriend, een waaghals van een eind in de twintig, die in een wrakke caravan woonde. Hij leefde van vis, bij de koffie een haring, in de middag tong of wijting, ‘s avonds een stevige bouillabaisse. Als hij zich had uitgeteeld, en naakt of in zijn zwembroek het water in dook, draaide hij nog snel zijn hoofd om en riep dat hij een afspraak had met zijn meisjes. Dat waren de zeehonden waar hij mee opzwom in open water. Wij moesten maar op hem wachten. Met een krachtige, bovenarmse slag werd hij één met de branding. Hij eiste blinde volgzzaamheid die me verpletterde, maar we hadden het er voor over, want zolang we deden wat hij zei, konden we binnenkomen in zijn spannende huis op wielen.

Op de achtergrond was er altijd mijn moeder. De band met haar bleef hecht. Tijdens mijn studiejaren zaten we, wanneer ik een weekend thuis was, als vanouds tegenover elkaar aan de keukentafel. Het huis koesterde zich in de schaduw van oude kastanjes. Het raam keek uit op het achtererf. Onder een afdak lag van alles opgeslagen, planken, bakstenen, er stonden fietsen, en onder een gescheurd zeildoek de oude zijspanmotor van mijn vader, die er niet meer op reed. Zijn werk was zijn wereld. Als kind had ik angstig ontzag voor de grove kracht van mijn vader, vooral als hij me ruw beetgreep en me voor de grap richting plafond slingerde, waarna hij het waagde me met één arm op te vangen en hard te lachen. Ik lachte niet! Later hoorde ik van mijn moeder dat ze hem aan zijn mouw had getrokken om te verhinderen dat hij het nog eens deed. Hij deed het toch. Soit! Behalve voor mijn vader was ik bang voor het brede water van de Schelde, voor storm, voor het donker, nee, niet voor mijn moeder die me toevertrouwde wat er op een ongelukkige dag in haar leven gebeurde. Ze was pas getrouwd. Een Duitse Kübelwagen reed het erf op tot vóór de werkplaats van mijn vader, een zwijgzame, praktische man die met zijn handen de kost verdiende. Er klonken harde stemmen. Militairen sprongen tevoorschijn, twee soldaten en een Feldwebel, leren revolvertas met Luger op de heup. *Wir brauchen Sie*. Mijn moeder viel op

haar knieën voor de Duitse onderofficier die met een kras over een stuk papier over leven en dood beschikte. Hij streepte de dood door. *Danke schön*. 'U kunt kiezen Herr Cremer, óf Arbeitseinsatz in Duitsland, óf u gaat bunkers bouwen voor de Atlantikwall. *Es geht um die neue Ordnung. Wir haben wenig Zeit. Entscheiden Sie sich, schnell bitte*. Mijn vader waagde het te mompelen dat de Nieuwe Orde zijn affaire niet was. *Sie wollen nicht sehen. Ich nehme an daß Sie genau dasselbe wollen wie wir, den Endsieg*. De Feldwebel maakte duidelijk wie in de Nieuwe Orde de baas was. Mijn vaders bouwbedrijfje werd geconfisqueerd. En dan durfden valse tongen te beweren dat Aloïs Cremer voor de Duitsers had gewerkt, gecollaboreerd met de vijand. We zijn vrije mensen, jazeker, vrij om een eigen strop te kiezen op het galgenveld. Ik moet ineens denken aan wat Goebbels over liegen beweerde. *Der absolute Trottel in London sagt daß wir lügen und er hat Recht. Der Unterschied zwischen uns und England ist daß wir perfect lügen*. Door het hakenkruis in zijn broek trok hij met zijn been.

Twintig jaar later haalden we herinneringen op als ik met mijn moeder aan de keukentafel zat. We namen de roddels door en de rottigheden die zich achter mijn rug hadden voorgedaan en dronken citroenjenever uit kleine glaasjes. Niet iedereen wil dat zijn herinneringen beklijven. Teveel bewustzijn is een ziekte. Uren, dagen, maanden, jaren vliegen als een schaduw heen. Ach, wij vinden waar wij staren niets bestendigs hier beneên. Dat was mijn moeder. De zachte mens, de *homo mollis*. Ik heb haar temperament. We hielden van dezelfde dingen, muziek, nietsdoen, bellen blazen, hoe groter hoe mooier. Mijn moeder leerde me zingen en piano spelen. Er was geen edeler orgaan volgens haar dan vibrerende stembanden die als een aangestroken harp klanken vormden en diepe emoties konden oproepen, hoewel het in feite niet meer waren dan luchttrillingen, subtiel als een windzucht of een ademstoot die onmiddellijk vervloog en in de ruimte verloren ging. Ze droomde van een zoon op het conservatorium, maar ik wilde een taal studeren. Haar open geest liet ruimte voor mijn brutale uiteenzettingen en citaten die ik uit mijn hoge hoed toverde. Zo was ze verrukt van de kikkers van Ovidius, die zich boven en onder water bezighielden met kwaadspreken, een schoolvoorbeeld van een geslaagde onomatopée: *Quamvis sub aqua, sub aqua maledicere temptant*. We kwaakten als zotten. *Sub aqua! Sub aqua! Sub aqua!* Ik herinner me uit mijn gymnasiumtijd toen ik nog onbedorven was en het leven me toelachte, een incident dat markant mag heten voor allerlei voorvallen uit die tijd. Mijn leraar klassieken was een molachtig schepsel, een bebrilde despoot die op het bord schreef: *una vox in tempestate* (één stem in de storm), wat sloeg op de een of andere heldhaftigheid van een Romeinse soldaat. Toen ik, brutaal als ik was, en onredelijk vooral, opmerkte dat het omgekeerde *una*

tempestas in voce wellicht beter paste bij de stoerheid van de legionair werd ik de klas uit gestuurd en kregen mijn ouders de verwittiging dat zoonlief een dag werd geschorst wegens insubordinair gedrag. Alle Romeinse soldaten sloot ik in mijn hart. Daar zijn ze gestikt in mijn genegenheid.

Er kwam in het ouderlijk huis op zaterdag wel eens een man langs, die zich graag liet inschenken, een doodgraver met altijd een verhaal bij de hand. Ik plukte de woorden van zijn lippen. Iedereen kende heerboer Krook uit de Kruispolder die collecteerde in de kerk. Mislukt als medisch student was hij van ellende boer geworden, een onuitstaanbaar creatuur die zijn werkmensen schoffeerde. Hij werd algemeen gehaat. Toen hij stierf nam de grafdelver wraak namens zijn vijanden. Hij groef een kuil voor hem, schold hem uit voor vunzig stinkende rotzak en draaide zijn kist ondersteboven. Krook werd voorover in zijn graf gelegd, zodat hij nooit in vrede zou rusten, voor straf, zand erover. Met Allerzielen legden we verse bloemen op de graven van overleden familieleden. Mijn moeder, die twee zussen in het klooster had, ging bij dit soort gelegenheden mee vóór. Wil liever niet gedenken zijn vroegere ongerechtigheden en uitpattingen waarin zijn hartstochten of de drift van zijn kwade begeerten hem gebracht hebben. 'Roep mij niet weg in het midden van mijn dagen' ...*Ne revoces me in dimidio dierum meorum*... Maar Krook werd toch geroepen, in het midden van zijn dagen.

Mijn moeder zei: 'De azijn is op, Alain, zou jij even naar de dames Watersloot willen gaan?' *Zou jij willen*, drie simpele woorden waar al haar modaliteiten in lagen opgeslagen. We aten boerenkool, daar hoorde azijn bij, het was een onmisbaar ingrediënt. Mijn moeder bedacht iets en liet anderen het werk doen. Maar ook bracht ze het geduld op om naar mij te luisteren als ik haar bijpraatte over Tacitus en Plinius. De brieven van Plinius las ik alsof ze pas geschreven waren. Ik stelde me voor dat ze bestemd waren voor mij en schreef hem terug. Over tientallen eeuwen heen reikte ik hem de hand. Vandaag is morgen, gisteren nu.

Over tijd gesproken, ik heb nog even te gaan als ik de waarzegster van de sinksenfoor moet geloven. 'Ik zal eens rap in mijn kristallen bol gaan staren,' rochelde het geverfde wezen, voorzien van een aantal buiken en onderkinnen. Ze vroeg hoe oud ik was. 'Ik nader de vijftig madame, de leeftijd dat mensen me vies gaan vinden en de andere kant opkijken, *redderationem*!' Toen staarde ze nog indringender in haar fonkelende bol. 'Ik zie voor u de leeftijd van de sterken. U wordt tachtig. En als u nog een handje geld bij geeft, wordt u minstens honderd.'

Het dovend daglicht is nog niet geheel verdreven uit de lucht waar een blauwe gloed aan de voorbijgaande dag herinnert en vooruitwijst naar de nieuwe.

Ik ben in slaap gevallen en droomde dat een onbekende aan de deur kwam die zei dat Mörike in de Somersstraat was. Op hetzelfde moment verscheen Caroline. Ze beweerde dat het niet Mörike was, maar Goethe die een lezing kwam geven. Samen met Caroline op haar witte gypjes liep ik hand in hand een huis binnen, en daar zat Goethe met een ganzenveer aan het gedicht *Über allen Gipfeln / Ist Ruh* te werken. 'Ik ben blij dat je alsnog komt,' zei de oude Wolfgang. In mijn droom wist ik, dit kan niet, ik ken zijn sterfjaar toch. Verkild door koelte was ik klaarwakker en realiseerde me dat Goethe nog net in zijn laatste levensjaar in een trein heeft gezeten, niet aangedreven door paarden maar door stoom. Mörike bewonderde Goethe, ik niet. Hij kan barsten.

Ik ben de straat op gegaan, buiten is het warmer dan binnen, richting Zuid, weg van het centrum, door de Volksstraat, en via het Museum voor Schone Kunsten naar de Verschansingstraat. Ben de Vlaamse en Waalse Kaai overgestoken, kwam in de verlaten Timmerwerfstraat na zijdelings de Waterpoort te zijn gepasseerd. Schichtige zwerfkatten ijlden weg uit gaten in rottend hout tussen afgedankte hijswerktuigen, klapperend en sidderend, zijdelings beschenen door een scheve lichtmast, achter een raam het kaarswitte gezicht van een meisje of jonge vrouw in satijn, een ikoon opgesteld tussen fluwelige gordijnen, in het midden ingenomen met een koord, een prinses van de nacht. Ze wenkte met haar hoofd. Het liefst was ik bij haar binnen gegaan om me aan haar voeten te werpen en mijn diensten aan te bieden, als penningmeester, koerier, wat ze maar wilde, als voetveeg desnoods.

Ik passeerde het huis van Caroline. De jaloezieën waren neergelaten. Ze is er niet. Ze verblijft in paviljoen 3, blok 33 in een hersteloord in Brugge. Misschien past iemand op haar huis. Het gezicht van het lelieblanke meisje in onaanraakbare verhevenheid, vermengde zich in mijn hoofd met de brutale jongenskop van Caroline die tegen de veertig is, maar tien jaar jonger lijkt. Ik kende haar al toen ze nog in de Schaliënstraat woonde. Ze was geboren in Kongo. Haar ouders zaten in Afrika toen ze op haar zestiende wegliep uit een nonneninternaat. Een paar jaar later trouwde ze met een restauranthouder op de Minderbroedersrui en kreeg twee kinderen, Eelke en Kaatje. Met een sprong door de tijd werd Kaatje op haar vijftiende onder een spoorbrug gesignaleerd met een Marokkaanse jongen. Die bloem werd geplukt. *Die kommt als Mädchen nicht zurück*. Toen ik bij Caroline introk, heb ik een winter lang bij haar in huis gewoond, op korte afstand van De Schrale Troost, vlakbij Het Dagelijks Brood. Ze was zaakvoerster van het Elfde Gebod en dronk graag wittekes. Er werd in huis weinig afgewassen of schoongemaakt. Vanuit het café nam ze af en toe iemand mee. In het begin werd ik wel eens naast Caroline wakker met de kater van de nachtelijke razernij nog in mijn

hoofd en bloed. Daar kwam een eind aan toen Rudy Schietecatte opdook. Die bleef een paar weken hangen om vervolgens in het niets op te lossen. Rudy was behept met een jongeheer in zijn broek als een wapen dat dag en nacht op scherp stond. Carolientje mocht de trekker overhalen. Hij plunderde de koelkast. Ze liet geld rondslingeren. Daar brandde ik mijn vingers niet aan. Dat wist Caroline die geen nee kon zeggen tegen de zigeuner, stevige jongen, dertig jaar oud, amateur bokser.

Na Rudy kwam er weer wat ruimte vrij voor mij. Maar ze kon de fors geschapen bokser niet zo snel vergeten en er zat weinig anders voor me op dan mijn gezicht te verstoppen tussen haar nachtwarme borsten. Later heb ik ze liefdevol gekust, toen ik van luide lach tot triestigheid verstilde. Ik weet toch hoe het werkt. 'Meneer Alain,' zei Caroline, 'ge zegt 't zo schóón!' En intussen fluisterde ik haar blasfemieën in het oor. Ik was haar kwade genius en zei dingen waar ik mijn reputatie mee opkrikte: 'Mijn God, riep de gravin, ik ben zwanger, wie zou dat gedaan hebben?' Ik beweerde dat tijd niet bestond. Dat wist ze zelf ook wel. Net als zij heb ik een voorkeur voor de avond en de nacht, en daar kan ik de vroege ochtend bij optellen. Caroline is het eerste uur van de dag huilerig en sentimenteel. Voor mij is de middag niet om door te komen. Als de zon naar de kim neigt, daalt er rust in me en heb ik genoeg aan mezelf.

Rudy's opvolger was Johan Steenbeek, een aangeklede wezel. Caroline deed het ook met hem. Maar op kerstavond liet ze weten dat er voor Johan geen plaats meer was in de herberg. Ze had een student opgepikt, Abdoel, zwart als ebbenhout. Ik mocht blijven. Jaloezie is mij zo goed als vreemd. Ik had onderdak, al het andere was luxe. Caroline zat Abdoel van onder tot boven af te tasten en ging met haar hand in zijn broek. 'Je vindt het toch niet erg dat we nog niet gegeten hebben?' 'Nee, dat komt straks wel. Je gaat je gang maar.' Ik ontkurkte een flesje wijn. Zij gingen de trap op. Een jungle brak los. Twee uur later stonden ze beneden, zij zo bleek als de dood, hij verrafeld, zijn jongeheer bewusteloos. Abdoel ging er met een paar duizend frank vandoor. Vanmiddag heb ik Carolines vriend Marcel van Maele nog even gesproken, de blinde dichter. In Leuven is er in een kliniek iets fout gegaan met zijn ogen. Hij is er laconiek over. 'Ik hóef niks te zien, Alain. Ik héb alles al gezien. Zoudt ge de grootste dichter van Vlaanderen niet eens een pintje geven?' Zijn stembanden zijn aangetast, hij praat nu vanuit zijn afgetrapte schoenen. Als Caroline en ik er niet waren geweest, had Marcel allang onder de grond gelegen. Ik ben hem wel eens lamdronken tegengekomen in het Elfde Gebod. Caroline belde een taxi. Hij moest achterin. Hij zat met zijn rug richting chauffeur. 'Marcel, ge zit niet goed.' Hij drukte zijn neus tegen de achterraut. 'Draai die ouwe zot eens om.' Je moet nog oppassen ook, hij slaat

met zijn stok. Hij heeft in Korea gevochten volgens Caroline. Ze hebben hem voor zijn kloten geschoten. Zegt men.

Om te ontsnappen aan de hitte, ben ik de Jacobskerk in gegaan en langs vitrines gelopen met uitgestalde munten, een antieke bijbel, devotielapjes, geschilderde naakten, borsten, armen, benen, vleesmassa's, aantrekkelijk en ook verraderlijk, potsierlijk, want sterfelijk. Christus aan het kruis. Een ets van de grafkamer van Rubens, *le caveau de Rubens*. Ter linkerzijde bevindt zich zijn skelet. *A droite, sur un appareil de fer sont posés le cercueil et les restes du Chanoine...* Bij thuiskomst vond ik achter de voordeur tussen reclamefolders een briefje van Caroline. Ze stuurt me veel nuchtere groeten. Misschien moet ik haar bezoeken met bloemen en balsemende woorden. Als ze terugkomt, maak ik voor haar een koude schotel met sla, tomaat, tonijn, noten, beademd door zout en vers gemalen peper, overgoten met een scheut bouillon, alles grotelijks geaccompanyd door van gaarheid uit elkaar vallend gemarineerd vlees. Ik serveer een licht gezoete kwaliteitswijn van de Pfalz. En bij wijze van dessert zal ik voor haar een lied zingen. *Es war einmal ein König, der hatte einen Floh*, zoals ik voor haar zong in de rode tram, lijn 11, de dranklijn, waar ook de machinist wel eens aangeschoten was.

Ik ben vorige week de Schelde afgezakt en even thuis geweest, bij mijn stervende vader die ooit een groot man was, beval en gebod, argumenteerde op de basis van misplaatste jurisdictie. Ik heb nooit van de man gehouden die, te beroerd om cordiaal toe te geven dat hij voor mijn moeder Elsebeth door het stof kroop, veeleer de status van satraap ophield, heersend over een schimmenrijk, en die *mirabile dictu* leunend tegen een armzalige wandelstok, kromgetrokken door zijn huis strompelt. Wat is de mens? *In den öden Fensterhöhlen wohnt das Grauen*. Nochtans zocht ik naar een punt dat iets voor me betekende en ik heb zijn voorhoofd gekust en zag een lichtende vitaliteit in zijn gebroken blik opkieren. De rest is in consequentia denkbaar, net als mijn voornemen om zodra de omstandigheden zich te mijnen gunsten keren in oostelijke richting af te reizen, liefst samen met haar. 'Caroline, est-elle là?' Ik klopte op haar deur. 'Oui, oui, elle est dans la chambre.' Ik mocht binnen. Ze tilde haar laken op en ik kroop bij haar, in haar warmte, en excupeerde me voor mijn koude voeten. 't Is niks, Alain, 't is niks.' Terwijl ik een slok neem uit mijn flacon, zie ik haar voor me. Ik knip het bedlampje aan, houd het bijtende vocht nog even vast om het van speeksel te verzadigen, draai de dop van mijn vulpen, sla mijn schrijfblokje open en noteer de datum.

Dank voor je mooie brief met je hymnisch gespinsel, Caroline. Je meldt vanuit je paviljoen dat je eind augustus 'persoonlijk' naar Antwerpen terugkomt.

Weet je nog dat jij, toen ik verhuisd was van de Stierstraat naar de Somersstraat, kwam kijken hoe het met me ging? En toen ik in de Provinciestraat woonde, één van mijn droevigste adressen, dat jij me iets te eten en drinken bracht toen koorts me aan mijn bed kluisterden? Later ben ik midden in de nacht gevlucht met ijskristallen op bovenlip en wenkbrauwen. Binnenkort krijg ik geld. Nog maar kort geleden heb ik mijn vader voor het laatst in leven gezien. Van het geld dat hij mij nalaat, gaan wij op reis. Weet je nog, Carolientje Osselaer, dat we in café Ton-Ton waren en jij me toevertrouwde dat je ooit door de tunnel van de dood bent gekropen met op het eind koesterend wit licht? En dat dit licht je leven veranderde? Laat me weten wanneer je precies wordt ontslagen, dan haal ik je van de trein. We kunnen een dag later al vertrekken. Ons eerste doel is Praag, daarna Karlsbad en Mariënbad. We gaan van kuuroord naar kuuroord. Ik dompel je onder in hete zwavelbaden. We zoeken de beste masseurs voor je, die je onder handen nemen tot de tijd aanbreekt om als het ware herboren verder te gaan, over smalle bergpaden, langs snel stromende rivieren en door afgelegen bossen. In de ongereptheid van het Boheemse Woud gaan we in elkaars nabijheid op zoek naar nóg diepere stilte en nóg grotere verlatenheid.

Spoedige beterschap, tot ziens, Alain. ♦

Tussengebied

Jos Steegstra

p o ë z i e

“Hoe ouder ik zelf word, hoe meer ik constateer dat de kindsheid en de oude dag niet alleen tot elkaar komen, maar ook de twee meest intense toestanden zijn die ons vergund zijn te beleven. De essentie van een menselijk wezen openbaart zich daarin, voor of na de inspanningen, de verlangens en de ambities van zijn bestaan. Het gladde gezichtje van Michel als kind en het gegroefde gezicht van de oude Michel lijken op elkaar; hetgeen niet altijd het geval was met de tussenliggende gezichten van de jeugdjaren en de volwassenheid. De ogen van het kind en die van de grijsaard kijken met de kalme onschuld van wie zich nog niet in het gemaskerde bal heeft gestort of het al achter zich heeft gelaten. En de hele tijd ertussen lijkt een loos tumult, een drukte die nergens toe leidt, een nutteloze chaos waarvan men zich afvraagt waarom men die heeft moeten doormaken.”

Marguerite Yourcenar (Archieven uit het Noorden)

Je wordt wie je bent

Jos Steegstra / foto: Bert Bevers

ANEKNOTE

Steeds heb je het alledaagse uitgegomd,
niets dan kruim overlatend,
om snel te vergeten,

tot je het terugvond in oude verhalen,
en ernaar snakte het samen te voegen
tot een bestaan gelukkig als ontwaken
in een lente met jou; een aneknote
maar geheimer dan toen
erfpuin meer dan genoeg leek
voor de kale taal van een dichter.

SCHOR

Ik noem het zompnat moeras
waar geen water uit vloeit
broze droogte nu het tij
is bekoeld. Of een amper
verkleurende vlakte waar
licht traag verschuift. Daar
waan ik mij in voortijdige
werelden van water en land,
nauwelijks te onderscheiden;

TUSSENGBIED

Nog niet, toch al, men ziet het niet,
zo ondergronds verlopen heden
de verschillen tussen eb en vloed;
men laat het maar met schijn van
onveranderlijkheid, men wacht
niet meer op verschillen tussen
land en water, het ligt er maar
wat niet te duiden is tot omlijnd
gebied van zus of zo, een lied
dat klinkt zoals het is gebekt,
maar haperend lijkt te wachten
tot, op een onvoorzien moment,
klaar wordt hoe het ermee staat,
met dit vaalgroen tussengebiet;

WINTERS ZICHT

1.

Rul oplichten van winterse akkers
dan weer voorbijflitsende struiken;
deze weg lijkt geen einde te kennen,
maakt slaperig waar waakzaamheid
de beste kans op verder leven biedt.

2.

Ik schurk mij aan het zonlicht
Laag scherend langs mijn beuk
en zie in tegenlicht een kaal nest
te doorzichtig om nu te bebroeden
maar zeer zeker een idee voor later.

3.

Ik lijk wel aangeschoten wild
zo hink ik mij een vluchtweg.
Toch blijf ik ter been om niet,
gekwetst door iets buiten mij om,
zomaar het hoofd te laten hangen.

4.

Met sprongetjes kop naar beneden
beweegt over stammen en takken
een boomklever; de *Sitta europea*
zoekt naar insecten, zaden en noten,
hamerend alsof hij een specht is.

5.

Er glipt een merel uit de winter
onbestendig weer lijkt even stabiel
genoeg om hoop te hebben op voorjaar,
ieder zou er geloof aan willen hechten
dat het nu wel zo blijven zal. Zoals ik.

6.

Niet dit voor het laatst kijken
naar die eeuwenoude boom,
niet het weten dat hij opbloeit
en dat jij dat niet meer zal zien,
maar dat hij niet weet dat je keek.

STRIJD

Hoe meer de tijd dringt,
aangezegde tijd,
hoe meer ik mij uitzwerm
om te overzien,
niet bij de pakken neerzit.

Tussen hier en dan
schat ik in,
hoeveel zinnen nog;
hoeveel zinnen nog
tot het eind van dit gedicht.

Daarover is geen zekerheid
zoals nog blijken zal
als het wit tussen de regels
ook wordt meegeteld
en alle andere witte plekken.

TOEVAL

Hij ziet het aan, voelt een lente komen
zoals hij die zo vanzelfsprekend kent
en voltooid ziet in weer een zomer.

Hij ziet het aan nu; iets verbergt zich
dat hem weerhoudt het geziene te geloven.

Hij voelt dat hij er niet bij zal zijn
maar elders toeven zal; hij weet nog niet
waar dat zal zijn en wat het pijnlijkst is:
er niet bij te zijn of gemist te worden.

SAMEN

Wij hebben nog niets afgebakend
op deze voorjaarsdag,
zo kan men dit licht gerust noemen;
de tijd is wel niet rijp,
waarheen we gaan ligt nog niet vast:

misschien juist in dit
onbestemd gebied tussen jaargetijden,
valt leven te ontdekken
binnen een nog niet genoemd seizoen
misschien hier of nooit!

Wij zoeken waar wij kunnen wonen
als geen tijd het toelaat,
als er geen plaats is voor ons beiden,
als herinnering knaagt,
wij niet tegelijk kunnen bestaan.

CONTINUITEIT

De maan groeit gestaag tijdens de dagen
dat ik hier ben. Het wordt voorjaar.
Ik denk aan wat ik bij deze seizoenswisseling
doe, moet doen: binnen de perken
grond ontdoen van winterdekking.

Dat het gedaan moet worden
wie ook het werk doet.

Dat die maar alles doet
wat er omheen gebeuren moet,
ook al doe ik het niet meer.

ACHTERSTAND

Niet pas sinds je in mijn nabijheid
nabijer en verblindender stond
maar eerder, toen je nog niet bestond,
alleen was voorgenomen te bestaan,
moet ik er al zijn geweest.
Maar jaren van voorsprong zullen teniet
gedaan zijn als ik niet meer nabij je besta.

THUIS

Dat dit er staat als een huis
al zovele eeuwen en ik even
naar binnen kijk, de deur open,
en zonder schroom me thuis voel.

Generaties lang verbouwde alkoven
zichzelf gebleven, zonder vensters,
waar hier en daar licht binnenvalt.
Zo is alles zoals het altijd is geweest.

En dan vertrek ik, laat het achter
zodat jij de weg nog kunt vinden in wat
toch al doolhof genoeg is om in te verdwalen,
en jij je er nog steeds volledig thuis zult voelen.

Uit de gemeenschap der mensen verstoten

Carl Friedman

Essay

Als gevolg van de aangescherpte vreemdelingenwet worden steeds meer migranten, nadat die jarenlang tevergeefs op een verblijfsvergunning hebben gewacht, door de Nederlandse overheid uit hun huizen gejaagd. Zulke mensen heten in bedekte termen: uitgeprocedeerd, uitgezet, met onbekende bestemming vertrokken. Blijven ze in Nederland, dan worden ze bestempeld tot 'illegalen'. Ze verrichten zwart werk tegen lage betaling. Ze hebben geen rechten, noch op behuizing of op onderwijs voor hun eventuele kinderen, noch op gezondheidszorg of sociale bijstand.

Behalve deze zogenaamde economische vluchtelingen beschikt Nederland over vreemdelingen die op politieke gronden asiel aanvragen. Ook zij worden, wanneer het hen tenminste lukt om officieel als vluchteling te worden erkend, maatschappelijk buiten spel gezet. Ze zijn veroordeeld tot een geestdodend bestaan in asielzoekerscentra, waar ze jarenlang nagelbijtend naar het plafond staren.

'Vroeger was immigratie iets om trots op te zijn,' aldus de Nederlandse hoogleraar migratiegeschiedenis Emmer, die in november vorig jaar in *NRC-Handelsblad* pleitte voor een versoepeling van de wet. 'Immigranten uit België zorgden ervoor dat de Nederlandse textielindustrie in de zestiende en zeventiende eeuw wereldfaam verwierf. De ferme jongens en stoere knapen, die met onze koopvaarders alle wereldzeeën bevoeren, waren voor bijna de helft afkomstig uit Noord-Frankrijk, Duitsland en Scandinavië. De Duitse arbeidsmigranten hielpen toen om de oogst binnen te halen. Zelfs overzee kwamen de migranten van pas, want het Nederlandse koloniale leger was eigenlijk een vreemdelingenlegioen. Zonder migratie was het spreekwoordelijke Hollands Welvaren nooit tot stand gekomen.'

Pas in de twintigste eeuw, zo betoogt Emmer, kreeg immigratie een ongunstige bijklank. 'Oorlogsgeweld, fascisme, communisme en dekolonisatie hebben miljoenen mensen van huis en haard verdreven. Migreren was een wanhoopsdaad geworden.' Voor Nederland viel het mee: zowel de Duitse als de Indische vluchtelingen droegen bij tot de economische bloei, evenals de eerste Surinaamse en Antilliaanse landverhuizers. Pas na 1970 ontstonden er problemen, toen er uit de West, uit Turkije en Marokko grote aantallen laagopgeleiden naar Nederland kwamen, die zich zonder hulp niet konden red-

den. Emmer: 'De moderne migrant is veel vaker ziek, invalide, werkloos, arbeidsongeschikt. Dat is een unicum in de geschiedenis van de arbeidsmigratie.' Niettemin vindt Emmer het kortzichtig om migranten te weren. Nederland heeft behoefte aan migranten, om de groeiende leegte op te vullen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld in de tuinbouw, in de vleesverwerking en bij schoonmaakbedrijven. Voor zulke banen voelen Nederlanders zich te goed, maar duizenden migranten popelen om in die sectoren aan de slag te gaan.

Van dit paradoxale overheidsbeleid zijn niet alleen ongeschoolde en laagopgeleide illegalen, maar ook hoogopgeleiden met een vluchtelingenstatus het slachtoffer. De wachtlijsten in de gezondheidszorg nemen nog steeds toe en een half miljoen Nederlanders is zonder huisarts, terwijl zich onder de in Nederland verblijvende vluchtelingen honderden medici bevinden. Het gaat om ervaren artsen en specialisten, die als gevolg van starre regelgeving niet aan het werk kunnen. In januari 2003 verscheen hierover een rapport, dat grotendeels aan de aandacht is ontsnapt: 'Gevluchte artsen: van wachtkamer naar spreekkamer.' Het werd geschreven door Pim van Arkel, adviseur gezondheidszorg en Elly Engelkes, Public Health Consultant.

Engelkes: 'Als vluchtelingarts moet je eerst jaren wachten op je verblijfsvergunning. Heb je die eindelijk, dan word je beoordeeld op je papieren en niet op je competenties. Je moet soms weer beginnen met een opleiding voor basisarts. Dat is om gek te worden.' Volgens de twee deskundigen ontmoeten vluchtelingartsen, die zich voor de Nederlandse samenleving dienstbaar willen maken, talloze moeilijkheden. Ze worden onderworpen aan ingewikkelde procedures, die weinig effectief zijn en nodeloos lang duren. Met ervaring wordt amper rekening gehouden. Van Arkel: 'Of je nu tien jaar hebt gewerkt als chirurg in een academisch ziekenhuis in Teheran, of al twaalf jaar een praktijk had als orthopeed in Bagdad, het doet weinig ter zake.' De regels worden blind toegepast. Hij vindt dat onbegrijpelijk. 'Een arts die te lang in de wachtkamer vertoeft, verliest zijn vakbekwaamheid. Hij hoort in de spreekkamer.' Aan financiële middelen ontbreekt het niet: in 2000 werd er voor hulp aan gevluchte artsen ruim drie miljoen euro uitgetrokken, maar met dat geld is tot op heden niets gebeurd.

In Duitsland heeft men onlangs gekozen voor een andere aanpak. Daar wordt jaarlijks een tevoren vastgesteld aantal arbeidsmigranten van buiten de Europese Unie toegelaten. Deze migranten ontvangen een voorlopige verblijfsvergunning, die kan worden verlengd. Bovendien hebben ze, aanvaankelijk gedeeltelijk en later volledig, toegang tot de sociale voorzieningen. Na verloop van tijd kunnen ze de Duitse nationaliteit krijgen. In Canada is dit systeem al eerder ingevoerd, tot tevredenheid van eenieder. Duitsland is het

eerste land van de EU dat het Canadese voorbeeld van ‘selectieve arbeidsmigratie’ volgt. Nog steeds bestaan er geen algemene Europese richtlijnen op dit gebied. Ieder EU-land handelt naar eigen inzicht en eigen belangen. Nederland, met zijn strenge bureaucratie en zijn uitzettingsbeleid, loopt op de feiten achter. Emmer: ‘Het is een misvatting te veronderstellen dat de toelating van arbeidsmigranten de kansen van onze eigen werkzoekenden zou verkleinen en de lonen zou drukken. De meeste Nederlanders willen voor geen prijs eentonig, vuil werk doen met een negatief maatschappelijk prestige. Dan nog liever een uitkering, zoals het mislukte megabanenproject in Amsterdam laat zien: meer dan tweederde van de 20.000 opgeroepen bijstandstrekkers in die stad was niet in staat of bereid de aangeboden vacatures te vervullen.’ Met andere woorden: de nieuwe Nederlandse vreemdelingenwet, die werklustige ‘illegalen’ en bekwame vluchtelingen de toegang tot de arbeidsmarkt ontzegt, is contraproductief. Door de gebeurtenissen uit het verleden heeft in Nederland de gedachte postgevat, dat migranten de samenleving alleen maar op kosten jagen. In werkelijkheid, aldus professor Emmer, blijken de meeste illegalen in ons land zich uitstekend te handhaven zonder overheidssteun. Ze helpen elkaar, ze betalen hun medische hulp uit eigen zak en ze tonen zich ‘trouwe werknemers die zelden verstek laten gaan’. Nederland laat, door de werkkraft en het talent van migranten niet te benutten, belangrijke kansen liggen.

Wij hebben een kort geheugen. Nog maar enkele generaties geleden was West-Europa zelf zo onveilig dat er hevig werd gemigreerd. Duitse intellectuelen, zowel niet-joden als joden, waren van deze volksverhuizing de pioniers. In de jaren tussen 1933 en 1940 sloegen steeds meer Duitsers voor het nazisme op de vlucht, van Bertolt Brecht tot Stefan Zweig, van Walter Benjamin tot Thomas Mann en familie. De Praagse schrijver Max Brod ontvluchtte zijn stad te elfder ure met een uitreisvisum waarop hij vele maanden had moeten wachten. Met de Duitse invasie in het vooruitzicht werkten de Tsjechische ambtenaren even onverstoort traag als in vreedstijd. Hoezo levensgevaar? Formulieren moesten worden ingevuld in veelvoud. Op iedere vragenlijst volgde een nieuwe. Brod, die nooit in het bezit was geweest van een hond, mocht zijn land niet verlaten voordat hij had aangetoond dat hij geen hondenbelasting meer verschuldigd was. Zijn verklaring moest door uiteenlopende instanties van een stempel worden voorzien. Intussen stond de Wehrmacht welhaast aan de poorten. In de nacht voor de Duitse invasie wist de schrijver zich op het nippertje te redden. Hij bevond zich aan boord van de laatste trein die bij de grens werd doorgelaten.

Het vaderland verlaten was moeilijk, maar nog veel problematischer bleek het om elders asiel te vinden. Ook in de jaren dertig en veertig van de vorige

eeuw zag men vluchtelingen liever gaan dan komen. In een rondschrijven van de Nederlandse autoriteiten van 7 mei 1938 werden vluchtelingen uitdrukkelijk aangeduid als 'ongewenste vreemdelingen'. Asielzoekers die illegaal het land binnenkwamen, onder hen veel Duitse joden, werden door de Nederlandse politie uitgezet. Dat gebeurde zelfs nog tijdens de Duitse bezetting. Tot 25 mei 1940, twee weken na de capitulatie, werden Duitse illegalen genadeloos naar Duitsland teruggevoerd.

Diegenen die erin slaagden te vluchten, hadden het evenmin gemakkelijk. Afgesneden van het land van herkomst en beroofd van hun zekerheden, raakten zij op drift in de wereld. De meerderheid van hen onderging een zelfde lot als tegenwoordig voor vluchtelingen is weggelegd. Hetzij in Frankrijk of Engeland, in New York of Buenos Aires, overal ondervonden zij bureaucratistische onverschilligheid. Deze onverschilligheid maakte hun isolement compleet. Niet alleen uit Duitsland, maar uit de gemeenschap der mensen voelden ze zich verstoten. Sommigen viel de ballingschap zo zwaar, dat ze die voor eeuwig een halt toeriepen. Zij migreerden naar het land der doden. Kurt Tucholsky pleegde in 1935 zelfmoord in Zweden. Ernst Toller verhing zich in 1939 met het koord van zijn kamerjas in zijn hotel in Londen. Walter Benjamin stierf in 1940 aan een overdosis morfine in Frankrijk. Stefan Zweig sloeg in 1942 de hand aan zichzelf in Brazilië. Lotgenoot Klaus Mann noemde hun ondergang een gevolg van 'gebrek aan toekomst'.

In 1943 schreef Hannah Arendt een opstel dat *Wij vluchtelingen* heet en dat handelt over de frustraties waarmee zij als vluchteling te maken kreeg. Nadat ze Duitsland had verlaten om aan jodenster en concentratiekamp te ontkomen, wachtte haar in Frankrijk als 'moffin' het interneringskamp. Later, in Los Angeles, werd haar bewegingsvrijheid beperkt omdat zij een 'vijandelijke ingezetene' heette. Telkens kreeg ze een andere status, maar het bleef de status van een verschoppeling. 'Eens', aldus Arendt, 'waren wij mensen om wie werd gegeven, we hadden vrienden die van ons hielden, we hadden een huisbaas bij wie we erom bekend stonden dat we regelmatig de huur betaalden. Eens konden we om boodschappen gaan en de tram nemen zonder te horen te krijgen dat we ongewenst waren.'

Ook in Nederland zijn asielzoekers ongewenst. Velen van hen lopen het risico naar het land van herkomst te worden teruggestuurd. Dergelijke landen krijgen hier vaak het predikaat 'veilig', hoewel de mensenrechten er ernstig worden geschonden. Van schending van deze rechten ligt het vrije westen niet wakker. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, zoals die in 1948 door de Verenigde Naties werd geproclameerd, heeft geen preventieve werking. Nog nooit heeft het bestaan van de mensenrechten enig regime ervan weerhouden onschuldige burgers te vervolgen. Een beroep op de rech-

ten komt doorgaans nádat het misdrijf ertegen heeft plaatsgevonden. In de zogeheten beschaafde wereld worden de rechten evenmin in acht genomen. Zelfs in landen waar de grondwet stoelt op de mensenrechten, kunnen die niet altijd worden afgedwongen. Ook het westerse asielbeleid neemt het kennelijk met de rechten in kwestie niet zo nauw. Het recht op vrije verplaatsing, het recht op persoonlijke onschendbaarheid, het recht op arbeid: in hoeverre gelden zulke grondbeginselen voor een vluchteling die ertoe veroordeeld is lange tijd werkloos in een asielzoekerscentrum door te brengen?

In menig opzicht is het huidige Nederlandse asielbeleid even eng en formeel als het vooroorlogse. Terwijl de wereld in razend tempo grote aantallen vluchtelingen blijft produceren, kunnen deze ontheemden nergens op consideratie rekenen. Wie eenmaal verdreven is uit de samenleving waarvan hij deel uitmaakte, staat goeddeels alleen. Voor hulp is hij aangewezen op comités en verenigingen die de mensenrechten verdedigen. Over dit soort comités heeft Hannah Arendt in 1958 een veelzeggende ontdekking gedaan. In handeling en geschrift, aldus Arendt, vertonen organisaties voor de mensenrechten griezelig veel overeenkomst met de vereniging voor dierenbescherming. Kennelijk moeten vluchtelingen op dezelfde wijze worden beschermd tegen de willekeur van de staat als honden tegen mishandeling. Dat is een uiterst bedenkelijke zaak. ♦

Die vrou se geliefde neem haar vir ‘n rukkie weg van haar tuiste en haar vertroude omgewing. Hy bring haar na ‘n huis wat ver en alleen op ‘n vlakke onder ‘n massiewe berg staan, op ‘n plek waar ander mense selde kom.

Onder ‘n magtige bergreeks staan die huisie, niks meer as ‘n leefvertrek en ‘n klein badkamertjie nie, hulle pak hul koffer en ‘n mandjie kos en wyn af.

Hulle het gewag vir die skemer, maar toe dit donker word, was dit opeens stikdonker onder die geweldige berghang met sy diep klowe. Die sterre het in bekende konstellasies bokant hulle kom hang, maar met veel meer sterre, veel nader en groter as wat hulle dit ooit kon herinner.

Toe die maan opkom, was dit nog nie ‘n volmaan nie, maar alreeds so rond en borstig uitgeswel dat hy hom bloederig van die berg moet losskeur. In verwondering het hulle buite gestaan, die man se arms om haar, en kyk na ‘n gebeurtenis wat al soveél keer gebeur het, maar steeds regkry om die mense op die aarde te verwonder.

Sy het eers gedink dit is ‘n uil, die hees steungeluid wat sy gehoor het, somer hier vlak by hulle in die duisternis. Die man het onwillekeurig teruggetree na die veiligheid van die donker huis agter hulle. Hulle het in die oop deur bly staan en weer die geluid gehoor.

Sy het geweet wat dit is, nog voordat hy dit vir haar kon sê.

Is hier nog luiperds in die berge? het sy gevra.

“Nee,” het hy gesê, “kom in,” en haar binne-toe getrek, die deur agter hulle met ‘n geroeste skuifslot gegrendel.

Hy het eers die kerse aangesteek en toe die brandhout in die kaggel aan die brand gemaak. Die eenvoudige huis het lig en warm geword, skadu’s het teen die growwe mure geflakker. Hulle het wyn gedrink in lang kristalglase wat sy saamgebring het, en kos gemaak; slaai en vleis, en brood.

Terwyl die vuur gebrand het, het sy haar bo-op die houtkis langs die vuur tuisgemaak, haar notaboek uit haar handtas gehaal. Oor hierdie nag wou sy skryf. Sy wou iets vashou van vuur en stilte, die kleur van ou klipmure, die geur van die groot, wye nag wat in 'n koepel om die huis gehul was. Sy kon dit regkry om 'n paar sinne te skryf, maar het toe opgehou. Dit wat in woorde voor haar gelê het, was waardeloos, sonder lewe.

Sy het die boek neergesit, en met haar kop op haar opgetrekte knieë geluister. Na die nag, na die wind teen die ruit.

Later, baie later daardie nag, toe die duisternis om hulle die kleur van donkerpers pruime was, soet en geurig en diep, toe sy reeds in die kring van haar beminde se arms weggesluimer het, het die vrou weer die hees gesteun gehoor.

Naby.

Sy het haar oë oopgemaak. Die luiperd het voor hulle bed gestaan. Sy pels, sy oë het dofglimmend in die donker lig geskyn.

Ek droom seker, het sy gedink, dit kan nie werklik wees nie. Asof gehipnotiseer het sy in die luiperd se oë bly kyk, die donker grom van sy borskas teen haar vel hoor vibreer. Sy kon die veld se reuk en grond aan hom ruik. Sy het haar hande uitgehou na hom, sy kon die digtheid van sy pels tussen haar vingers voel. Asof vanself het sy haar kop na hom opgelig, toegelaat dat hy met 'n skugter, skurwe tong oor haar gesig skuur.

Toe sy die volgende oggend wakker word en opstaan, het sy die boek waarin sy altyd skryf, voor die bed opgetel. Duidelik was dit daar.

Die voetspoor van 'n groot kat, klam van die grond, en duidelik afgedruk oor 'n spierwit bladsy. ♦

Nacht

Vertaling:

p r o z a

Riet de Jong - Goossens

De geliefde van de vrouw haalde haar voor een tijdje weg van huis en haard. Hij bracht haar naar een huisje dat ver en eenzaam op een vlakte aan de voet van een massieve berg stond, op een plek waar zelden andere mensen kwamen.

Onder aan een machtig gebergte stond daar het huisje, het was niet meer dan een woonvertrek en een klein badkamertje, ze namen hun koffer en een mandje wijn en leeftocht mee naar binnen.

Ze wachtten op de schemering, maar toen het donker werd, was het opeens ook stikdonker daar onder aan die geweldige bergwand met zijn diepe kloven. De sterren verschenen in bekende constellaties boven hen, maar met veel meer waren ze, veel dichterbij ook en groter dan ze zich ooit konden herinneren.

Toen de maan opkwam, was het nog geen volle maan, maar hij was al zo rondborstig gezwollen dat hij zich bloederig van de berg moest losscheuren. In verwondering gingen ze buiten staan, de armen van de man om haar heen, en keken naar een gebeurtenis die zich al zó vaak had afgespeeld, maar die er nog steeds in slaagde de mensen op aarde tot verwondering te brengen.

Ze dacht aanvankelijk dat het van een uil kwam, dat hese steunende geluid dat ze hoorde, zomaar vlak bij hen in de duisternis. De man stapte onwillekeurig achteruit terug naar de veiligheid van het donkere huis achter hen. Ze bleven in de open deur staan luisteren en hoorden het geluid weer.

Zij wist wat het was, nog voor hij het haar kon zeggen.

Zijn er nog luipaarden hier in de bergen? vroeg ze.

‘Nee,’ zei hij, ‘kom binnen,’ en hij trok haar het huis in, en grendelde de deur achter hen met het roestige schuifslot.

Eerst stak hij de kaarsen aan en legde toen een vuur aan in de kachel met het aanmaakhout. Het eenvoudige huis werd licht en warm, schaduwen flakker-

den tegen de grove muren. Ze dronken wijn uit hoge kristallen glazen, die ze had meegebracht en ze maakten het eten klaar: salade en vlees en brood. Terwijl het vuur behaaglijk brandde, maakte ze het zich gemakkelijk op de houtkist naast de haard en haalde het dikke schrift uit haar tas. Ze wilde over deze nacht schrijven. Ze wilde iets vasthouden van vuur en stilte, de kleur van de oude natuurstenen muren, de geur van de grote, weidse nacht die hun huis als een koepel omhulde. Ze slaagde erin een paar zinnen te schrijven, maar hield toen op. Wat ze in woorden had neergelegd, was waardeloos, levenloos.

Ze legde het schrift neer en luisterde met haar hoofd op haar opgetrokken knieën. Naar de nacht, naar de wind tegen het raam.

Later, veel later die nacht, toen de duisternis om hen heen de kleur van donkerpaarse pruimen had, zoet en geurig en intens, toen ze al in de cirkel van de armen van haar geliefde was ingesluimerd, hoorde de vrouw het hese gesteun weer.

Vlakbij.

Ze deed haar ogen open. De luipaard stond voor hun bed. Zijn vacht, zijn ogen glansden dof in het donkere licht.

Ik droom zeker, dacht ze, dit kan geen werkelijkheid zijn. Als gehypnotiseerd bleef ze in de ogen van de luipaard kijken, ze hoorde het donkere grommen van zijn borstkas tegen haar huid vibreren. Ze kon de geur van het veld en de aarde aan hem ruiken. Ze stak haar handen naar hem uit, ze voelde zijn dichte vacht tussen haar vingers. Als vanzelf hief ze haar gezicht naar hem op, stond toe dat hij met een schuchtere, ruwe tong over haar gezicht schuurde.

Toen ze de volgende ochtend wakker werd en opstond, pakte ze het schrift waarin ze altijd schreef, op van de grond voor het bed. Hij stond er duidelijk. De voetafdruk van een grote kat, vochtig van de aarde, scherp afgedrukt op een spierwitte bladzijde. ♦

[Nijmegen, maart 2003]

2

75	De eeuw van mijn vader - Wim van Rooy
82	Marie - Lief Vleugels
86	312 - Yorgos Dalman
93	Genesis voorbij de droom - Claude van de Berge
96	Oog op slag - Hertz (Annette Palstra)
98	Zonder een schort voor - Andy De Smul
102	Drie bij vijftig - Roger Nupie
105	Mededelingen & advertenties
111	Medewerkers

*'Vooral tijdens voorjaarsklassiekers kan het soms spoken. Maar ook tijdens de Giro (sneeuw) of in de Tour de France (wolkbreuken) heb ik motard Willy "B" wel eens om zijn moeder horen roepen'.
(uit: 'Fotograaf op wielen' van Cor Vos)*

De eeuw van mijn vader

(met dank aan Geert Mak)

freewheelen

Wim van Rooy

Het was mijn vader die de eerste kiemen moet hebben gezaaid. Toen ik nog een ukje was, meer dan vijfenveertig jaar geleden, werkte hij voor een radio-station in het Antwerpse. Het was wat we nu een lokale radio zouden noemen, alleen wilde dat 'instituut' toentertijd, in tegenstelling tot de postmoderne verbrokkeling van vandaag, nog een samenleving opbouwen; een plaatselijk radiostation had lang niet de commerciële inslag die het nu heeft, maar was ingebed in een kleine, overzichtelijke gemeenschap, waarvan de morele ijkpunten helaas wel erg naïef aandoen in de vloeibare moderniteit waarin we leven. Het was een wereld van smartlappen, schmalz, kluchten, volkstheater, komische duo's en operettes, een wereld die van langsom meer weer belangstelling kent, want warmte en geborgenheid zoekt de mens altijd.

De mondiale 'Verwandlung' van nestwarmte naar mondialisering gebeurde niet, zoals in het verhaal van Kafka, in één nacht, maar sluipend, over een viertal decennia, van Lomme Driessens tot Hein Verbruggen, zeg maar, van het gestage, na-oorlogse, stugge opbouwwerk, zoals dat door Geert Mak zo treffend werd verwoord in zijn historisch essay 'De eeuw van mijn vader' uit 1999, tot het spektakel- en consumentenkapitalisme van vandaag. Men zou daar via het wielrennen een aardige sociologische analyse aan kunnen verbinden, maar ik wilde het over mijn vader hebben.

De radiozender waar hij omroeper en factotum was, verzorgde dan wel streekgebonden nieuws, maar als de Tour de France plaatsvond - een begrip dat men bij ons overigens nooit gebruikt zou hebben: voor de Vlaamse Brabander, die picareske praalhans, is het zonder meer Ronde van Frankrijk, ook vandaag nog - waren mijn vader en zijn medewerkers druk in de weer want elke Vlaam, behoudens een enkele autist, was in dat bijna buitenissige, populistische en hectische wielerevenement toen nog alleen maar via de radio geïnteresseerd: de televisie, die hypnotische machine om boeddhistisch leeg te lopen, moest begin jaren vijftig immers bij wijze van spreken nog worden uitgevonden - een gelukzalige toestand, die vandaag nog steeds betreurd wordt door 'de geheimzinnige compagnie van de melancholici', een troep heterogene kwasten, gaande van Herman van Veen over Benno Barnard tot de Talking Heads. Het zijn immers die radio-uitzendingen die de mythe

van het wielierheldendom in het collectieve onbewuste van de Belg hebben gebrand en er een haast jungiaans archetype van hebben gemaakt, een fenomeen dat zelfs in een zo geleerde discipline als de semiotiek aandacht kreeg. Alleen in de wielersport vecht men duels uit die, zoals de verhalen van Kafka, als een bijl in het bevroren ijs van de ziel hakken: de tweegevechten Coppi-Bartali, Van Looy-Van Steenbergen, Merckx-De Vlaeminck, drama's waarin ook de slechterik of de falsaris hun deel hebben (Benoni Beheyt of Michel Pollentier), of waarin de slinkse tactiek van een diabolisch sportbestuurder de supporter tot razernij brengt (Peter Post die zijn ontsnapte coureur de opdracht geeft te freewheelen), of de Nemesis van het peloton zijn opwachting maakt (Virenque die in 2002 de rit op de Mont Ventoux wint). Soms heerst het numen, verschijnt het mene tekel en neemt het lot een coureur tot zich (de gedrogeerde Tommy Simpson, de volksjongen Stan Ockers, de goddelijke Casartelli); dan worden atleten heel even filosofen en herdenken zij op Pascaliaanse wijze de mens als denkend riet: wat bedremmeld, als kleine schooljongens, eren zij dan diegenen die hun dwangarbeid abrupt tot een einde zagen komen en gooien traditiegetrouw op de Mont Ventoux hun petje of een ander ingrediënt van de wielersparaferalia naar het monument van de Vlaamse Brit, naar die olijke jongen die stiekem uit een boek van Nescio was gekropen, of ze komen massaal afgezakkt naar de volksbegraving van Stanneke (Antwerpenaren maken van alles een dimunitief) Ockers, een evenement dat uitgroeide boven zichzelf.

Tegen de late avond van de immer warme maand juli kreeg mijn vader klokvast de eerste foto's van de rit van de dag. Die werden met tape aan het raam van het kleine radiostation gehangen en heel de buurt liep dan te hoop: in bosjes verdrongen ze zich om de foto's van Magni, Bartali, le beau Hugo, Coppi, Ockers en Van Steenbergen te monstern. Het beeld had toen nog iets onschuldigs en mystieks, baadde in een verstilde sfeer die zelfs door de opwaaiende zomerjurk van Marilyn Monroe niet kon worden verstoord. Deze heldenfoto's van lijdende coureurs, van mensen die te midden van gigantische bergketens afzien zoals Prometheus en Sisyphus dat voor hen hadden gedaan ('afzien': wéér een Zuid-Nederlands woord dat zich heeft doorgezet) weerspiegelen vreemd genoeg een soort verlangen naar bewegingloosheid en staan in schril contrast met televisiebeelden: die verwijzen immers eerder naar de rusteloosheid van de homo zappens. We vinden die thematiek later ook terug in Oek de Jongs fascinerende roman *Opwaaiende Zomerjurken* uit 1979, waarin het kind gebiologeerd is door stilte en onbeweeglijkheid, ook die van een opwaaiende zomerjurk op een stille zomerdag, waarin tijdens het fietsen alleen het suizen van de wind nog hoorbaar is. Ook dat is mystiek in verstilde beweging, en wel tijdens het fietsen.

Na een aantal weken bracht mijn vader stevast een aantal van die homerische foto's mee naar huis en gaf ze me. Daar moet het allemaal begonnen zijn, daar moet mijn kinetisch-mystieke drift een aanvang hebben genomen. Ik koesterde de foto's als een flibustier zijn schatkist, en nog steeds, als ik die intens-levende en toch onbeweeglijke foto's bekijk, verschijnt het gelaat van mijn vader door de foto's heen.

Toen ik zes jaar oud was, in het annus mirabilis 1953, het begin van de koude oorlog, won dynamiteur Bobet de Ronde en vroeg ik aan mijn vader, beneveld als ik was door zijn film noir-foto's met echte kampioenen, voor wie ik moest supporteren. Zonder verpinken zei hij: "Wim van Est", de locomotief uit Sint-Willebrord, de man met het ijzeren uurwerk, l'homme des cavernes, de tweede van zestien kinderen, maar dat wist ik pas veel later.

Vanaf die dag behoorde ik toe, ondanks het feit dat ik een aficionado werd van een rozenkrans biddende Nederlander, aan 'la Flandre profonde', een term die men net zo goed 'la Belgique profonde' zou kunnen noemen, want wie het labyrint kent dat België heet, wéét dat Vlamingen en Walen au fond uit dezelfde diplomatieke schoot gekropen zijn, als vee met de geboortekrik verlost of, zoals anderen die het beter weten, beweren, bij Europa verwekt. Diegenen die deze tweeling mordicus willen scheiden via een morsig confederalisme roepen de toorn van de goden op en horen de achttiende-eeuwse filosoof Herder zich in zijn graf omdraaien: zijn pleidooi voor nationalisme was immers nooit zo enggeestig bedoeld geweest.

Renners rijden al lang in internationale merkenploegen: ook daar slaat de globalisering meedogenloos toe, want onder de hevige competitie-, commercialiserings- en concurrentiedruk van megaconglomeraten, is de slijtageslag zo groot geworden dat de maffiose praktijken heviger, maar vaak ook gepolijster zijn geworden. De vroegere penose werd vervangen door de nette witteboordencrimineel. Benjo Maso vertelt ons in zijn boek 'Het zweet der goden' (1990) dat Renault Laurent Fignon uit reclame-overwegingen dwong op zijn drieëntwintigste zowel de Ronde van Italië als die van Frankrijk te rijden. Hij reed ze, zo schrijft Maso, allebei uit, maar moest zich een paar maanden later wegens een hardnekkige tendinitis aan zijn achillespees laten opereren, waarna hij nooit meer hetzelfde niveau bereikte als daarvoor. De voorbeelden zijn helaas legio.

Toen echter, in de jaren vijftig, hadden de renners nog geen blitse outfits, geen flashy oakley's of gemanicuurd handen en bestonden er nog geen afgelekte PR-bobo's die de taal van de renners moesten politoeren. Omdat renners nog aus einem Guss gegoten waren, hadden zij nog geen psychologen of therapeuten in dienst, die hen met ratelbandachtige en laffe praatjes een persoonlijkheid moesten aanpraten; men had het toen over al dan niet schonki-

ge Flandriens, het soort mensen dat opduikt in werk als ‘Suiker’ en ‘De metsiers’ van Hugo Claus en in de van psychoanalyse doortrokken novelle ‘Leven en dood in de ast’ van Stijn Streuvels, mensen met een vaste kern.

De flandriens van ‘Arm Vlaanderen’ en van ‘Hard Labeur’ werkten zich vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw wel langzaam op van personages uit het werk van Faulkner tot beschaafde coureurs, een woord dat lang als zuidne-derlandisme werd aangemerkt, tot de Nederlandse commentatoren het op hun onnavolgbare manier gingen uitspreken en het alsnog aan de Nederlandse taalschat werd toegevoegd. Het was een upgradering van wroetende boer tot het prille begin van de klim op de burgerlijke ladder, en in België betekent dat een eigensoortige mix van bourgondische bourgeois en sjoemelende citoyens, met een zwijgzaamheid van beton.

Coureurs waren in die ijstijd van de koude oorlog nog ‘kerels’, een woord met een ferme West-Vlaamse connotatie dat in de negentiende eeuw nog refereerde aan de Vlaamse strijd. Was het weekblad ‘De Kerels’ bijvoorbeeld niet het strijdorgaan van de Vlaams-liberale maatschappij De Veldbloem in de jaren zeventig van de negentiende eeuw? En laten we vooral niet vergeten dat de jaren zeventig van die eeuw een internationale doorbraak betekenden van de organisatie van wielervedstrijden. Dat kan geen verwondering wekken: coureurs zijn immers liberalen par excellence, individualisten, sterke solisten en aanhangers van het recht van de sterkste. Het paradoxale is echter, dat het concept ‘flandrien’ zo’n expansieve envergture aannam dat het geenszins uitsloot dat ook een Waals coureur deze wel erg aardse en bonkige eigenschap kon bezitten. Vlaamse en Waalse coureurs waren in de eerste plaats Belgen, Oude Belgen misschien, maar wel Belgen, een genus waarvan Merckx het archetype was, al was hij zeker niet het prototype van de vrolijke Belg, een wat beulemansachtig personage, waarvan het karakter zo treffend en met veel haat-liefde beschreven wordt in Geert van Istendaels ‘Het Belgisch labirint’ uit 1989. Merkwaardig genoeg echter staat één van de eigenschappen van de Belgische wielrenner, namelijk zijn haast natuurlijke superioriteit in velocibus, haaks op het ‘middelmatisme’ van de belgitude. Het concept ‘middelmatisme’ werd ooit gemunt door een Franstalig, Belgisch, Vlaamsgezind en socialistisch senator, de intellectueel-hybride Edmond Picard, erudiet, rechtsgeleerde en savant kunstkenner, uitvinder van de ‘âme belge’, maar ook - helaas - notoir antisemiet. De term (een oxymoron zouden sommigen beweren) spreekt voor zich, maar zelfs de modale coureur onttrekt zich aan de middelmatigheid van België (Vlaanderen bezit helaas voor het volle pond precies dezelfde grondkenmerken van België: het is een geminiaturiseerd België).

Toen echter - in de jaren vijftig - supporterden mijn vader en ik niet alleen voor jager en smokkelaar Wim van Est, maar evenzeer voor het Waaltje Jean Brankart, 9de in de Tour van 1954, 2de in 1955 en 39ste in 1956. Brankart werd voor mij zoiets als de incarnatie van de perfecte mens: coureur, volksjongen, inwoner uit Wallonië - een geografisch begrip dat pas in 1842 was uitgevonden door de Naamse volksdichter Joseph Grandgagnage - Belg, bemind door iedereen. Toen echter was het leven nog heel gewoon: de werkers van het eerste uur wilden wel 'hogerop', maar ze bleven daarbij au fond echte volksjongens, ze kenden het sociologenwoord 'upward mobility' nog niet, men verdiende gewoon zijn boterham en het containerbegrip 'human resources' was nog lang niet in de mode, kortom: de patsers waren nog niet aan de macht. Coureurs verdienden wat geld, wisten zich in een stal en de avonden waren lang. Stan Ockers was even geliefd in Luik als in Antwerpen en de zesdagen duurden nog dag en nacht, al werd er af en toe wel wat met de tijd gesmokkeld. Aan de Leuvense stoof, de plattebuiskachel, werd heel wat afgezucht, terwijl in het hele land de opbouw van de zuilen gestaag verderging. Ondertussen werden die, nadat ze in zichzelf verzonken waren, vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw weer afgebroken, maar nu is er opnieuw een grote hunker naar: de eeuw van mijn vader komt weer in de mode, precies op het moment dat het postmoderne gerommel de mensen in grote verwarring achterlaat. Dat kleurt helaas ook af op het wielrennen: een renner als Frank Vandenbroucke is daarvan de exemplarische incarnatie. Als er immers één coureur is die model kan staan voor de versplinterde verwarring van onze tijd, dan is het wel deze zoon van een demiurg: een zwak ego dat de weelde van onze kinetische tijd met zijn eigensoortige razernijen en onbeperkte keuzemogelijkheden niet kan dragen: geniaal, maar met te korte beentjes, zou Louis Paul Boon gezegd hebben, en T.S.Elliot zou daaraan hebben toegevoegd dat bij Frank "the centre cannot hold". Zelfs de shrink moet eraan te pas komen, een therapeutisch babbelbabbelman en non-valeur die de postmoderne conditie alleen maar uitvergroet en het wonderkind in spe (want veel hebben we van Frank ten slotte nog niet gezien, een flitsje hier, een streepje daar, misschien) zacht in slaap wiegt met woorden van weinig gewicht. De postmoderne mens echter is niet meer te genezen, en dus ook Frank Vandenbroucke niet. Die bezweert op zijn blote knieën voor een of andere nep-vaderfiguur dat hij het nooit meer zal doen, dat hij weldra scherp zal staan, dat zijn ijskast alleen nog maar biefstukken zal bevatten (bij Wim van Est waren dat bruine bonen met spek) en dat hij zijn haar niet meer in piekjes zal laten verven, alles umsonst.

Dat de postmoderne tijd aan zijn renners vreet, leest men ook af aan de strapatsen van Pantani en Ullrich: het lijken wel voetballers, een soort bij wie de

gekte en het patserdom al langer hadden toegeslagen via exorbitante gages, Porsches, een heilloos vrijetijdsgebruik en nauwelijks training.

Als ik al ergens een wat ruw taalgebruik heb geïnterioriseerd, dan is het wel tijdens de eerste koersen die ik zelf reed. Mijn vader, die me toch op weg had gezet naar de arcana van het wielerveest, verbood me om aan wedstrijden deel te nemen. Ik ging echter, terwijl ik nog school liep, werken in één van de eerste ‘kegelkluizen’ van Antwerpen, een etablissement dat men nu een bowlingcentrum noemt. Daar moest ik uren aan een stuk de omvergeworpen kegels manueel weer rechtzetten. Ik verdiende er 25 frank per uur en ging telkens met een gebroken rug huiswaarts. Na anderhalf jaar ellendig gezwoeg kon ik me met mijn zuur verdiende geld en wat zakcentjes een racefiets aanschaffen voor 16.000 oude Belgische franken, wat toentertijd een fortuin was, zeker voor een streetwise kid die alleen de onderste strata van de maatschappij had gevisiteerd en daar ferm met de neus werd opgedrukt toen hij van zijn ouders in een bui van voorlijke vooruitgangsdwang in een college les moest gaan volgen. Alles echter went, behalve een college in Vlaanderen; daarvan getuigt helaas menig roman. Ik ging achter de rug van mijn ouders naar een dokter: die moest me aan een handtekening voor mijn licentie helpen, maar toen men in het onzalige katholieke college, waar ik boven mijn stand in de banken zat, van de kanunnik van dienst vernam dat ik mij encanilleerde met de dii minores van een heuse volkssport, gooide men mij eruit. Ik had een ongelooflijke zonde begaan, al wist ik absoluut niet tegen welk gebod (het is niet voor niets dat de Vlaamse auteur Stef Vancaeneghem een roman schreef met de titel ‘Zonde van Nini’ - en Nini is, zoals bekend, de vrouw van Keizer Rik van Looy). In de negentiende eeuw hadden pastoors vanop de kansel verklaard dat men iedereen die met een fiets reed mocht uitlachen. En daar werd ik in het begin van de jaren zestig van de twintigste eeuw alsnog het verlate slachtoffer van. Met schorem, geteisem en tuig van de richel ga je niet ongestraft om als je katholiek bent. Het maakte van mij, gepokt en gemazeld in de lectuur van Plautus, Epicurus, Sartre, Camus en Bertrand Russell, een sanguïnisch atheïst.

Om een lang verhaal kort te maken: mijn brave ouders verzoenden zich nog wel met mijn rebelse aanval op het papendom, maar node met mijn obsessie voor alles wat naar koers rook. Zij hadden echter verder geen cent te makken, dus dat viel tegen, want als ik een nieuwe tube vandoen had, was het altijd weer wachten tot er wat pecunia bijeengesprokkeld was, en dat kon lang duren, soms langer dan het wachten op Godot. Dat kon nooit goed aflopen, en dus werd het fietsen uiteindelijk, en nu nog steeds, een wat uit de hand gelopen hobby. De bargoense woorden en zinnen die ik in het ‘milieu’ had geleerd, werden bijengeharkt en gesublimeerd tot artikels waarin ik steevast

tracht te betogen dat de sport die ik voor alles liefheb, niet alleen de hardste en ongenadigste is die er bestaat, maar dat ze ons, indien inzichtelijk beoefend, kan leiden tot de hoogste toppen van materialistische mystiek, dat ze ons warm maakt van binnen, al was het alleen maar omdat de endorfines hun werk maximaal verrichten.

Mijn vader is helaas al lang dood, de kanunnik die mij gedachteloos uit het college zwierde ook, maar mijn eerste, met zure centen verdiende fiets bezit ik nog steeds: het is de mooiste die ik ooit gehad heb. In mijn wensdromen verschijnen Coppi, Bartali en al die andere helden telkens weer, ik rijd met ze mee, praat met hen en nu en dan win ik een droomrit. Ook bepaalde namen van meer onbekende coureurs borrelen vreemd genoeg spontaan en verbasterd op als ik weer eens afzie: hun namen verworden tot klanken en mantra's en maken, zoals bij Tim Krabbé, het lijden draaglijk. Die spontaan opwellende sonoriteit en eigenzinnige klankverbindingen die tijdens momenten van diepe inzinking of grote euforie dwangmatig hun opwachting maken en waarvan Tim Krabbé ons zo mooi verteld heeft, doen ons soms op patiënten met het syndroom van Gilles de la Tourette lijken, althans zo moet het voor de buitenstaander overkomen wanneer iemand luid of verdwaaasd schreeuwend wat metafysische decibels uitkraamt. Maar bovenal hoor ik toch de stem van mijn vader en roep ik in uiterste nood op mijn moeder. Als ik op de racefiets zit, word ik weer klein, en zo is het goed.

Ondertussen heb ik een zoon die koerst en begint het proces van voren af aan. Er is geen vadermoord aan te pas gekomen - coureurs houden niet van Freud, eerder van Alfred Adler en zijn nadruk op de machtsgeilheid van de mens - maar mijn Werdegang is, hoe kan het ook anders, verschillend van dadelijk schoon gewassen en klaargemaakt voor de haaien (die hij geen schijn van kans geeft) en wordt gechaperonneerd door een batterij bodyguards.

Mijn zoon en ik, wij trainen vaak samen en vaak vraag ik me vertwijfeld af welke tijd of welk denkkader uiteindelijk zal winnen, het moderne of het postmoderne: Van Est of Armstrong; Wellens (die na het wereldkampioenschap naar het oude, warme nest, de gesloten katholieke parochiezaal, terugkeert) of Nys, die behoefte heeft aan een postmoderne babbelgoeroe; de moderne Habermas of de postmoderne Lyotard, maar die twee laatsten zijn filosofen en die rijden helaas nooit tegen elkaar. ♦

De nacht heeft van zaterdag zondag gemaakt. De televisie herhaalt zichzelf voor de zoveelste keer. Ik heb mijn teennagels geknipt en gevijld en paars gelakt, het eelt van mijn hielen geschraapt en mijn voeten en benen ingesmeerd met olie. 'Bedankt voor het kijken en graag tot morgen.' Ik krabbel een zinnetje op de rand van de krant: Hij streelde mijn benen en hij zei dat ik mooi was.

Teletekst voor tekst en uitleg. Een draaiende gele zon op een blauwe achtergrond. 'Tot de ochtend kunt u kijken naar de herhaling van het journaal.' Ik tast voorzichtig met de top van mijn vinger. De lak is droog. Ik pak mijn geitenwollen sokken van de verwarming, het is hier minstens drieëntwintig graden en ik heb het koud. 'Welkom in het journaal.' Voor de zoveelste keer vertelt een grijze man me wat er in de wereld gebeurt. Ik denk aan de blonde jongen. In mijn dromen streelt hij de benen van een jonge vrouw.

De tijd doet zijn werk, langzaam, haast onmerkbaar. Groeven, wallen, plooiën, elke dag een fractie van een millimeter dieper, zelfs de spiegel heeft het niet in de gaten. Rook wat minder, Marie, roken is slecht voor je huid. En drink wat minder, van alcohol word je oud. Ik steek nog een sigaret op en drink mijn glas leeg. Kruip in je bed, Marie, lees een boek of ga strijken, poets de badkamer of verf de keuken.

Ik pak een schrift uit de lade, giet het laatste restje wijn in mijn glas en steek mijn laatste sigaret op. 'Dat was het late journaal,' zegt de grijze man. Het beeld wordt blauw en oranje. Het blonde meisje voorspelt het weer. Alweer. 'Bedankt voor het kijken en graag tot morgen.' Ik druk de knop in, het scherm wordt zwart. Ik hoor alleen nog de stilte, en de koelkast die aanslaat in de keuken.

Het was druk in De Herberg. Bekende en onbekende gezichten. De kroegbaas tapte en grapte, de kassa rinkelde, de muziek klonk vrolijk en het bier vloei-de. Marie zat op een kruk naast Simon. Ze deden wat ze altijd doen in De Herberg: drinken om de dag te vergeten, lachen om dingen waar ze anders nooit om lachen en praten over dingen waar ze anders nooit over praten. Het

kan geen kwaad, want morgen zijn ze het vergeten. Ze roken de ene sigaret na de andere en beloven elkaar er binnenkort mee te stoppen.

Mijn pakje is leeg, maar er ligt er nog een in de auto, bij de zakdoekjes en de snoepjes, muntsmaak, mijn wapen tegen politie en rijkswacht. Ik zoek mijn sleutel, jas over mijn kamerjas, schoenen over mijn dikke sokken. Ik open de voordeur, het portier van mijn auto, ik tast in het donker. Papieren zakdoekjes, muntjes, sigaretten. Ik neem de nacht weer mee naar binnen, trek mijn schoenen en mijn jas uit, steek een sigaret op en open een nieuwe fles wijn. Een ander merk, maar even goedkoop.

Kwart voor drie. De klanten praatten luider en de muziek stond zachter. De kroegbaas tapte, maar grapte niet meer. Aan de hoek van de tapkast zat een blonde jongen, zijn handen speelden met het lege glas. Simon bestelde drie pilsjes, een voor hem, een voor Marie en een voor de mooie jongen. De kroegbaas spoelde de glazen, hield ze schuin onder de tapkraan en vulde ze, voor de zoveelste keer. Het witte schuim droop over de randen. 'Gezondheid,' zei de blonde jongen. Misschien blijft hij nog even, dacht Marie.

Kwart voor vier. De mooie jongen was verdwenen. Simon en Marie zaten zwijgend naast elkaar, de overige krukken stonden al omgekeerd op de tapkast en de stoelen stonden al omgekeerd op de tafels: het signaal om op te stappen. Maar voor Marie is het altijd te vroeg om naar huis te gaan. Ze bestelde nog twee pilsjes. 'De laatste,' zei de kroegbaas. 'De Ton is nog open,' zei Simon. Hij is een kind van de nacht, net als Marie. Zij weet dat hij niet naar huis gaat voor zij naar huis gaat, en hij weet dat zij niet naar huis gaat voor de nacht voorbij is.

De kroegbaas geeuwde en zei dat het tijd was om te gaan slapen. Ze dronken hun glas leeg en waggelden naar buiten. Het regende. Simon stapte in zijn wagen. 'Tot zo.' Marie zocht haar sleutels in haar tas en strompelde door de straat, op zoek naar haar auto. Ze liep de hoek om en trapte in een plas. Haar haren waren nat en dikke druppels rolden over haar wangen. Ze liep naar het dorpsplein, ze was bijna zeker dat ze haar wagen hier had achtergelaten. De klok op de toren vertelde haar dat het kwart over vier was, en onder de toren stond een kleine rode wagen. Ze stak het lege plein over, de sleutels gleden uit haar hand. Ze bukte zich en viel op de natte kasseien. Op handen en knieën zat ze op het plein toen ze een hand op haar schouder voelde. 'Laat je auto staan,' zei Simon. Hij viste de sleutels uit een plas en hielp haar recht. 'Nog zin in de Ton?' Marie knikte. Het was nog veel te vroeg om naar huis te gaan.

Kwart voor vijf. De meeste kroegen sliepen, maar De Ton was klaarwakker. Marie voelde zich jong en hoe meer ze dronk, hoe jonger ze zich voelde. De blonde jongen stond aan de tapkast en keek naar haar. Ze voelde zich mooi en hoe langer de jongen keek, hoe mooier ze zich voelde. 'We gaan dansen,' zei Simon. Hij weet dat Marie alleen danst als ze gedronken heeft, en ze had meer dan genoeg gedronken. Hij nam haar hand en draaide haar rond. Ze voelde zich zweverig worden en hoe langer ze danste, hoe beweeglijker ze werd. Maar Simon draaide te hevig, Marie verloor haar evenwicht en de blonde jongen ving haar op.

Zo ongeveer is het gegaan, of misschien wel heel anders. Ik vergeet de dingen, maar ik haal ze weer te voorschijn. En het wordt zoals ik wil dat het was. Hij zei dat ik mooi was en dat twintig jaar niet zo'n groot verschil is. Waarom word je niet volwassen, Marie? Nog even en dan lukt het niet meer, niet met make-up, niet met drank, zelfs niet 's nachts in donkere kroegen. Waarom brei je geen jasjes voor je kleinkinderen die binnenkort zullen komen? Vlugger dan je hoopt, Marie.

Kwart voor zes. Simon hing aan de bar en keek naar Marie die naast hem zat, tussen hem en die jonge kerel. Hij wilde haar versieren, dat had Simon al lang gezien. Maar Marie was niet te versieren. Het was hem nooit gelukt en het was, zover hij wist, niemand gelukt de laatste jaren.

De Ton begon stilaan leeg te lopen. Maar het was nog te vroeg, zolang hij bij Marie was, was het te vroeg om naar huis te gaan. Dus bestelde hij nog drie pilsjes, een voor hem, een voor haar, en een voor de jonge kerel.

Kwart over zes. De kelner verzamelde lege glazen en volle asbakken en veegde de tafels schoon. Aan de bar zaten nog drie mensen: een jonge man, een wat oudere man, en in het midden een vrouw. Ze leunde soms naar links en soms naar rechts. Ook de wat oudere man had het moeilijk om recht te blijven. Af en toe zakte hij tegen de vrouw, of ze zakten samen tegen de jonge man die het allemaal niet erg scheen te vinden.

De jonge man kwam hier dikwijls. De kelner herkende hem, al viel de jongen niet op. Hij dronk zijn pilsje en praatte wat links en rechts, maar als de laatste stamgasten van hun kruk gleden, was hij al uren verdwenen. Vannacht was hij blijven zitten, de kelner wist wel waarom. De kelner weet altijd waarom. Hij ziet alles. De kelner en de kroegbaas zouden schrijver moeten worden.

Kwart voor zeven. De blonde jongen groette de kelner en trok de deur van De Ton achter zich dicht. Het regende nog steeds. Hij zag hen nog net de hoek

omlopen, arm in arm. Hij versnelde zijn pas, draaide de hoek om en hoorde hen lachen. Ze stonden bij een blauwe Ford, de enige auto in de straat. De man pakte de vrouw om haar middel en draaide haar rond. De vrouw wankelde, de man probeerde haar tegen te houden, maar ze viel achterover en hij viel boven op haar. De jongen hielp hen overeind, eerst de man en dan de vrouw. Ze leunde tegen hem aan en bracht een hand naar haar hoofd, er rolden tranen over haar wangen. 'Ik breng haar naar huis,' zei de grijze man. 'Laat je auto staan,' zei de jongen. 'Ik breng jullie wel.' De man zocht zijn sleutels in de zakken van zijn jas en strompelde naar het portier aan de straatkant, zocht de juiste sleutel en probeerde hem in het slot te krijgen. 'Ik kan nog best rijden.' Hij stapte in en opende het portier aan de kant van de stoep. 'Wees voorzichtig,' zei de vrouw. Ze sloeg de deur weer dicht. De blauwe Ford startte en scheurde weg.

Zo ongeveer is het gegaan, of misschien wel heel anders. Ik hou niet van sprookjes, maar wel van prinsen met mysterieuze ogen, van donkere blikken in donkere kroegen. Ik hou van de nacht. Ik hou van de roes. Misschien hou ik wel van de leugen.

De waarheid zit hier met een brilletje op haar neus, in een dikke kamerjas, met geitenwollen sokken aan haar voeten zinnnetjes te krabbelen in een schrift. Niemand ziet de paarse nagellak, niemand streelt haar benen.

Ze verstopte haar gezicht in haar handen. Hij haalde ze vinger voor vinger weer weg. 'Je bent mooi,' zei de blonde jongen. 'Laat maar,' zei Marie. 'Ik weet dat ik oud ben en lelijk. En ik heb verschrikkelijk veel gedronken.'

Ik zou kunnen schrijven over een vrouw die de tijd heeft overleefd. Ze hoeft zijn hand niet weg te duwen, want haar buik is glad en haar borsten zijn stevig en ze hoeft niet te zeggen: ga weg want het wordt al licht. ♦

(Voorpublicatie uit de nieuwe roman *Marie*)

De vraag is eigenlijk niet: kan ik het wel doen? Ik heb het al zo vaak gerepeeterd. En bedacht: op welke manier. De gedachten aan vele gruwelijke dingen zijn de revue gepaseerd. O, zo veel. Maar ik heb het allemaal in de hand. Het moet wel, het alternatief zou te wreed voor woorden zijn.

Vandaag is de dag. Als het vandaag niet is, is het nooit. Alles is voorbereid. Alles is tot in de puntjes toe voorbereid.

Ja, leugenaar. Wat heb je dan voorbereid? Wat is er helemaal tot in de puntjes verzorgd? Helemaal niets. Deze dag is zo maagdelijk en onaangetast als iedere andere dag.

Niets heb je in de hand. Vertrouwen in chaos, dat is het spel. En je dobbelt met een steen die aan alle zijden slechts enen heeft.

‘Ga ik nou eindelijk dood?’

‘Nee, moeder. Nog niet.’

Helaas, wil ik zeggen. Maar ze is me al voor.

‘Weer een dag om door te komen,’ zucht ze. ‘Het moet maar weer.’

Ik schraap mijn keel.

‘U deugt niet, moeder. Dat ben ik u komen zeggen. We, ik en de verpleegsters, hebben besloten uw bed in de branding van de zee te zetten en dan een rondedans te maken. Alle zusters zullen er zijn. We zullen fakkels dragen. We dansen dan rond uw bed tot u van de duizelingen in zwijm valt. Daarna zullen we u met stenen bekogelen tot de dood erop volgt. Niet te snel natuurlijk. We moeten wel een beetje bloed zien. Heeft u nog vragen?’

‘Mijn lippen zijn uitgedroogd. Heb je iets vochtigs voor mij?’

Ik loop door de vrieskou naar het ziekenhuis. In de verte zie ik het monsterlijke gebouw al boven de rest van de wijk uittornen. Mijn adem hangt stil in de lucht. Auto’s voor me op de weg staan stil en enkele voetgangers die ik passeer, bewegen zich niet.

Gestaag loop ik verder.

‘Wilt u graag dood?’

‘Ik weet het niet.’

‘U zegt het anders elke keer als ik langskom.’

Ze haalt voorzichtig haar schouders op. Dat vermoed ik althans. Maar het kan ook een onwillekeurige reflex zijn geweest.

Ik aarzel. Ik denk aan de tijd die geweest is. Het leven hier in het ziekenhuis. Ik denk aan al die keren in het verleden dat zij gezegd heeft *eruit te willen stappen*.

‘Heeft u zelf ooit serieus een poging ondernomen,’ vraag ik nieuwsgierig. (Als ik het nou niet vraag, vraag ik het nooit, denk ik.)

‘Voor mezelf wel, dat heb ik voor mezelf wel uitgemaakt, maar ik zou het niet kunnen, niet dat anderen ervan zouden weten. Ik ben te laf voor echte daden. Ik ben een held op sokken, zelfs in mijn dromen.’

Ze begint te huilen en trekt zich ongemerkt terug in een poel van wartaal. Ik probeer haar te volgen.

Dan gaan haar ogen opeens wijd open en vloekt ze de hemel en de hel bij elkaar. Het is afschuwelijk om te horen. Zo’n liefvallig, oud en zachtvaardig in elkaar gezakt ding dat zulke taal uitslaat. Gelukkig maar, denk ik, heeft ze het zelf niet door.

Ik stap de lift uit op de derde verdieping. In de verte staan twee verplegers. Ik kijk om me heen.

Dan trek ik mijn kleren uit. Ik ben naakt en ik ben mooi. En behoedzaam loop ik door de hal. O, moeder u zou me zo eens moeten zien.

‘Zoldergedachten, zegt u dat iets, moeder?’ Ik bedoel gedachten die je sporadisch hebt, zomaar gedachten, die onder het stof zitten, onder het spinrag, die je uit de verste reten van je kliederige hersenen hebt gehaald, waarvoor weet je zelf niet.

Wonden die als vanzelf weer open gaan. Een osmose in je hoofd: vanuit het licht zo de eeuwige duisternis in.

Dat zijn mijn herinneringen aan u, aan ons, vroeger. Bedekt met stof, en iedere toenadering eindigt in een hoestbui. Ik ben, zo u wilt, allergisch geworden voor het verleden. En dat is pas sinds u hier in het ziekenhuis ligt. Omdat we nu noodgedwongen in het heden leven, iedere seconde telt, in het heden waarin de toekomst en verleden niet meer dan wat hersenschimmen zijn geworden. Omdat alleen het idee aan een morgen al zo wreed is, vindt u ook niet?’

Mijn ogen tasten de kamer af. Afleiding nodig, denk ik gehaast, voor je eigen bestwil. Ik kijk even naar het zakje dat deel uitmaakt van de katheter. Een mooie naam die de geurtjes hier toch niet voor de volle 100% kan verdoezelen. Ik moet er niet aan denken, te liggen op een bed met een buisje tussen mijn benen dat langzaam en op onverwachte momenten begint vol te lopen. Ik snuif diep. Het ruikt hier sterk naar ‘moeder’.

Als je een kaart zou maken van het menselijk lijden, dokter, een geografie van gruwelen, dan zou zij het hart ervan zijn. Een autarkische holocaust. De aarde rust niet. En de gedachte aan de dood wordt me ingegeven door ijdelheid.

Neem dit bed nou. Opgebouwd uit de gewoonste en meest triviale atomen. De vorm is uniek misschien, maar het materiaal, de stof is eindeloos gewoon. Net als de hersenen. Een beetje vet, een beetje fosfor, wat zink en een plens water. Net zo'n griesmeelpudding als ik of u, maar haar pijn is uniek. Die pijn is van *haar* alleen. En dat soort wanhopig individualisme maakt God boos.

Ik kijk het raam uit. Enkele mensen schaatsen op de bevroren vijver. Ik kan in gedachten de ijzers horen schrapen. Er staat een stevige bries. En enkele bladeren tollend in de lucht.

‘Waar kijk je naar, jongen?’

Ik zeg niets. Ik veeg wat kwijl uit haar mondhoek weg.

‘Zijn mijn ogen dicht?’

‘Nee, moeder. Niet helemaal.’

‘Wil je ze dichtdoen?’

Ik laat mijn hand over haar oogleden glijden.

‘Zo beter?’

‘Goed, jongen.’

In het bed naast mijn moeder ligt mijnheer Aartse. Hij wordt elke avond bezocht door zijn vrouw. Die rijdt het bed met hem helemaal naar het einde van de hal, waar haar man dan in alle rust een sigaret kan opsteken.

Mijnheer Aartse ligt hier voor uitzaaiingen in de longen. Toch legt hij geen verband tussen de beide situaties. Stug rookt hij door.

‘Jullie moeten me beter maken,’ hoest hij vanuit zijn bed naar wie er ook maar in zijn buurt komt.

Zijn vrouw heeft een bosje theerozen meegenomen.

‘Geen operatie meer, jongen. Nooit meer. Je moet het me beloven. Al die artsen met hun scalpeltjes en naalden en stralingen. Het doet me pijn. Het doet me meer pijn dan jij je kunt voorstellen.’

‘Ik doe mijn best, moeder.’

‘Ik wil eruit. Ik wil hier weg. Ik wil niet langer een blok aan het been van de mensheid zijn. Dat weet je.’

Ja, dat weet ik. En wat heb je dan nog in te brengen?

‘Beneden in de aula zijn ze bezig met een toneelstuk.’

Moeder forceert een magere glimlach.

‘Hoe vind je mevrouw Kaspers?’

‘Ik heb niet echt gekeken. Ik heb alleen snel even een kop koffie gedronken.’

‘Die rol, die mevrouw Kaspers speelt, die zou ik willen hebben. Ik weet wat ze spelen. Die mevrouw Kaspers, de hoofdrol. Laat me niet lachen. Dat mens weet niet eens meer hoe oud ze is.’

‘Ik weet zeker dat u er iets moois van gemaakt zou hebben.’

‘Kon ik nog maar staan, jongen. Kon ik nog maar een vel papier vasthouden. Dan kon ik mijn tekst leren. Je zou dan toch wel komen kijken?’

‘Natuurlijk. Denk er maar niet meer aan.’

‘Zo sta je op de planken en zo knikkert ons lieve Heertje je eraf.’

‘Hij is een slecht publiek, denk ik.’

‘Ach, Hij heeft gewoon een andere smaak dan jij en ik.’

Ik kijk wat ongemakkelijk rond. Dan vraagt ze waar ik altijd zo bang voor ben:

‘Geloof jij nog steeds niet, jongen?’

‘Nee, en hoe langer ik hier blijf zitten hoe zekerder ik van mijn zaak ben.’

‘Dat is jammer. Maar wel knap.’

‘Hoezo dat?’

‘Ik lig hier half verlamd op bed, nagenoeg blind, kortademig, bang voor wat er nog zal komen,’ snikt ze plotseling. ‘Ik wou dat ik jouw geloof had, jongen. Ik wou dat ik geloven kon in het Grote Niets, in de allesomvattende leegte van het graf.’

Haar zinnen beginnen te haperen, denk ik technisch. Blijf opletten.

‘U bent wel erg optimistisch, dokter, als ik zo vrij mag zijn.’

‘Dat mag. Daarvoor bent u hier.’

‘Dat betwijfel ik. Maar afijn, uw verschijning boezemt mij angst in.’

‘Is dat zo?’

‘Zo in dat smetteloze wit. Alsof u niet van hier bent. U lijkt wel een onbeschreven blad. En u staat klaar om beschreven te worden. Maar wat zal het worden? Een comedy of een tragedie?’

‘Wat heeft u zelf het liefst?’

‘Ik weet het niet. Ze is zo rustig, moeder. Het zou en blijspel moeten zijn, één met een goed einde. En veel gelach na afloop in het publiek.’

‘Maar uw moeder heeft geen publiek meer.’

‘Nee, ik vrees dan ook het ergste.’

‘Dat doe ik ook. Maar ik ben optimistisch. Er is nog veel dat we voor haar kunnen doen. We kunnen de pijn bestrijden met radiostralen. We kunnen haar voorzichtig wat morfine geven. De keuzes liggen voor het oprapen.’

‘En wat levert haar dat op?’

‘Tijd.’

‘Tijd? Wat moet ze met meer tijd? Ze is verlamd en blind, wat moet zij met meer tijd doen? Ik bedoel, wat is de kwaliteit van haar leven op dit ogenblik?’

‘De kwaliteit hangt af van de patiënt, jongeman, van het karakter.’

‘Ze zal wel altijd invalide blijven, is het niet?’

‘Dat is zo. Daar helpt geen moedertje lief meer aan.’

‘Maar wat ligt er dan voor haar nog in het verschiet?’

‘Niet veel. Een paar maanden uitstel, dat is toch mooi. Een half jaar mischien.’

‘Een half jaar. Maar ten koste van wat?’

‘Van u voornamelijk, denk ik.’

Moeder zweet in het bed.

‘Geen operatie, jongen. Nooit meer!’

Ze beweegt haar hand. Ik neem ze in de mijne.

Geen operaties meer. Ze is bang dat ze zichzelf zal verliezen in de narcose. Dat ze de weg terug niet meer zal kunnen vinden. Dit geloof wordt heiliger naarmate de dagen voortkruipen. De dokter had angstvallig vastgehouden aan het idee dat hij haar nog zou kunnen helpen. Zij met hun slangetjes en lancetjes en apparaten. Maar ze begrijpen mijn moeders angst niet. Ze is niet bang voor het mes, ze is bang voor de leegte waarin dat mes gestoken zal worden. Dat ze zichzelf verliest in een coma.

‘Daar zijn plaatsen waar zelfs God de weg zou kwijtraken,’ zegt ze.

Ze heeft zo’n pijn. Niet het soort dat je kunt onderdrukken met pillen, poeders en stralingen, maar een diepere pijn. Een levenspijn. De vraag is hoeveel ze nog voelt van die zwelling in haar hersenen. Ik heb wel eens gedacht dat ze inmiddels niet meer weet dat daar een tumor zit. Die tumor is bijzaak geworden, een noodzakelijk kwaad. Een sta-in-de-weg van haar denkvermogens misschien, maar niet meer dan dat.

Ze grijpt mijn hand beet, ik voel me flauw worden van dat slappe handje. Ze slaat haar blauwe zichtloze ogen naar me op.

De arts zegt dat ze zich de pijn maar inbeeldt. Dat kan wel zo zijn, maar wat helpt die informatie. Het verandert niets aan de situatie. Ze is een druppel in een oceaan van pijn. En ik, ik kan het niet langer aanzien. Voor wie doe ik dit nu eigenlijk? Zoals ze daar ligt, in het licht van lange dagen, in de duisternis van eeuwige nachten.

God is dood, en het gevolg daarvan is: de eeuwige wederkering.

‘God dood?’ (Haar prevelige stem.) ‘Nee, Dimmie. God is niet dood. Hij hangt soms boven me als geestverschijning. Hij let op me. Hij slaat de maat van het eeuwige refrein. En ik neurie zachtjes mee.’

Haar stem slaat over, maar ze merkt het niet. Ik laat haar begaan. Het is een zoetsappig melodietje, vals gezongen, als door iemand in ademnood. Ik wrijf over mijn gezicht. Hoezo *als*?

‘Moeder?’

Het lijkt alsof ze slaapt. Maar hoor toch eens die afschuwelijk slepende ademhaling.

Kan ik het nu? Ik kijk nieuwsgierig naar mijn rechterhand. Zij trilt alsof zij zich gesnapt voelt. Ik laat ze langzaam omhoog komen.

God schiep de hand, maar wij maakten er een vuist van. Ik verbeeld me het gekraak van haar luchtpijp te horen. Een eng gerochel stijgt op uit haar open-gesperde mond. Haar ogen wijd open. Ik schrik en doe een stap achteruit. Haar spastische mond hapt naar adem. Ik verman me en leg mijn hand voorzichtig op haar gezicht en duw haar zachtjes terug in het kussen.

‘Rustig maar, meisje. Rustig maar.’

Mijn hand blijft vertwijfeld op haar mond en neus drukken. In films gaat het de slechterik zo gemakkelijk af. Geen akelig gezucht of gesteun. Geen afschuwelijk op en neer gaan van het lichaam. Hopende op een mogelijke directe hersenverlamming. Het is voorbij in enkele seconden.

Maar hier, nu? Met haar? Het lijkt uren te duren voordat haar ogen stilvallen en ze geen stuiptrekkingen meer heeft.

Nog een tijdje blijf ik zo staan, bewegingloos, mijn hand op haar mond. Haar lippen voelen droog aan. Ik wil het glas water dat op het kastje naast haar staat, pakken, maar ik bedenk me.

‘Doe niet zo raar!’

Mijn eigen stem snijdt door mijn hoofd.

Verslagen sta ik aan haar voeteneind. De bedden om me heen zijn leeg. Ik heb het gevoel dat er iets gebroken is in mij, voorgoed wellicht. Ik weet niet wat het is. Ik wil het ook niet weten. Ik kijk om me heen. Ik krijg kippenvel. Overal krioelen microben en bacteriën en DNA-strengen van mij. Als vingerafdrukken zitten ze op het gezicht van moeder. Ik kan net zo goed mijn visitekaartje naast haar op het kastje neerleggen.

*Ik heb haar omgebracht.
Bellen tijdens de kantooruren.*

Zullen ze iets zien? Zullen ze het weten? Ik haal mijn schouders op en zucht een keer diep. Dan draai ik me om, langzaam, en loop naar de deur.

Ik geef er weinig om of ze het zullen ontdekken en of het spoor direct naar mij zal leiden. Ik zal niks ontkennen. Een jaar geleden misschien nog wel, maar ik was jong toen.

Nee, laat ze maar komen. Ik zal op ze wachten. Ik zal klaar staan in mijn beste pak, het colbert tot bijna bovenaan toegeknoopt, alles netjes van de stomerij. En indien ze willen zal ik het bonnetje voor ze bewaren.

‘Huil je nu, jongen?’

‘Nee moeder, u weet dat ik nooit huil waar u bij bent. Dat is altijd zo geweest en ik zie niet in wat deze dag zo anders maakt.’

Op de gang loop ik een arts tegen het lijf. Zijn gezicht zegt me niets.

‘Dag,’ mompel ik in het voorbijgaan en loop naar de lift.

Om de hoek gekomen bots ik bijna tegen het bed van mijnheer Aartse op. Ze zijn net op de terugweg.

‘Alles goed met uw moeder,’ vraagt mevrouw Aartse.

‘Ik weet het niet,’ zeg ik. ‘Ik hoop het.’

‘Maak me beter, jullie luie zwijnen!’ roept mijnheer Aartse vanonder de dekens.

Snel stap ik de lift in.

Buiten gekomen, houd ik een taxi aan.

‘Naar huis,’ zeg ik tegen de chauffeur.

Zonder iets te zeggen, rijdt hij aan.

Ik denk aan moeder. Zoals ze daar nu ligt, de rimpels op haar handen, een steeds donkerder wordende schaduw over haar gezicht. Moeder, mijn moeder is ze nooit geweest.

Ik zucht. Je hebt niets meer, behalve de herinnerngen en de dwingende lucht van verrotting en verval.

Verval van een leven waarvan je eigenlijk nauwelijks deel hebt uitgemaakt.

Nog een laatste keer kijk ik om naar het monsterlijke gebouw dat haar uiteindelijk toch de baas is geworden.

‘Plankgas, mijnheer,’ zeg ik met dichtgeknepen keel.

Ik moet onwillekeurig lachen.

Al wat opkomt en vergaat, dient Zijn macht, Zijn raad en daad, denk ik opeens. Want God komt waarlijk voort uit de nietigheid van de mens.

En dat weet Hij donders goed. ♦

Genesis voorbij de droom

Claude van de Berge

onthullingen

VOORBIJ DE DROOM: POËTICA (Uit: *IJsmummie*)

De randen maken zich los van de beelden
en de spiegels.

Dromend valt de sneeuw in het gebeente.
Uit het heelal nadert de roepende poolzwaan.

Ze strijkt neer op de naamloze steen,
in het landschap van de begraven spiegelbeelden.

Ze zegt: “Kerf mij in het ijs”.
En ik kerf haar in het ijs.

Ze zegt: “Zeg wie ik ben”.
En ik zeg wie ze is.

En ze glijdt binnen in mijn woorden, met de openvloeiing
van de versmelting.

En ze wordt mijn stem.

In de poëzie ervaren we dat ons vermogen om te ervaren geen grens bezit. Poëzie is dan ook ontgrenzing. De taal is de ontgrenzende grens. (Zie de aanvangsregels van het gedicht.)

Poëzie schrijven is een 'wezenlijke' taal schrijven. Daarom verkoos ik vijftien jaar geleden geheel en al voor poëzie.

Als je voelt dat je niet een gedicht schrijft, maar poëzie, heft zich iedere vastgelegde en geprogrammeerde methode op. Je weet dat je aan een enkel ononderbroken, niet eindigend, 'ontgrensd' gedicht schrijft, en dat ieder deelgedicht een fragment is van deze heelheid, fragment dat voor de duidelijkheid en de leesbaarheid voorgesteld wordt als een op zichzelf staande entiteit. Ook ieder vers, ieder beeld, iedere gedachte, is een fragment van deze ondeelbare tekst.

Zo wordt de poëzie een 'geborgenschap', zoals Heidegger dit uitdrukt, die de ontheemding opheft, en het wonen (d.i. het ge-wen-nen, het thuis zijn) in de heelheid tot een wezenlijke werkelijkheid maakt.

Deze heelheid is datgene wat zich 'voorbij de droom' bevindt, zoals de energie voorbij de leegte is, zoals het mysterie van het eindeloze in ons, voorbij de energie in de leegte is.

Het gedicht VOORBIJ DE DROOM is een verdwijning. Deze verdwijning is het thema zelf van het gedicht.

De voltrekking van de verdwijning is het scheppende gebeuren. Hiervoor is geen vastliggende methode.

Wel ontstaat ieder gedicht, ook dit poëtische gedicht, vanuit een geïsoleerd beeld of denkbeeld. De metafoor verschijnt geheel als zichzelf, als een scherf die ooit zal moeten passen in een samenhang, de samenhang die de scherf zelf reeds in zich draagt.

In VOORBIJ DE DROOM is dit scherfbeeld het woord 'poolzwaan'.

Het woord is een neologisme en ontstond als de wezenlijke scherf.

In deze scherf wordt opeens gekerfd.

Wat? Er wordt in haar gekerfd wat ze zelf is.

De transparantie van de verdwijning staat iedere doorstroming toe.

De zinnen: 'Kerf mij in het ijs.'

En ik kerf haar in het ijs.',

zijn de uitdrukking van deze ontgrensde spiegeling.

De scherf moet ook in haar inkrassing herkend worden: de herkenning van jezelf in het andere: de zelf geschapen poolzwaan. Voorlopig is deze herkenning nog de herkenning van gescheiden eenheden. Ik voelde dan ook dat ik

een verbondenheid moest maken.

Zo was het derde beeld dat ontstond, de slotzin van het gedicht: 'En ze wordt mijn stem'.

Fragmenten die elkaar in zich dragen, zoeken naar elkaar. Dit kan soms dagen of weken duren. Soms duurt het slechts een paar ogenblikken.

In ieder geval worden stem en zwaan verbonden. Het woord 'zwaan' vinden we terug in het Indo-Arische Sanskriet, als SWANA, waar het geluid, klank, betekent. Zie ook het Latijnse woord 'sonus'. 'Pool' betekent draaipunt, uiteinde van een as, en duidt in het Grieks op 'het bewegende'. Dus: de bewegende klank is gelijk aan de stem.

De stem wil niets anders dan geheel in zichzelf verzinken, als de innerlijke stilte, die de stilte is van het gedicht. Het is de onhoorbare stem, als de beweging van de klank of als de scheppende daad, zoals de schepping zelf vibratie is.

Het woord dat de scherven geheel samenvoegt, is: heelal. De zwaan verschijnt roepend uit het heelal. Het woord 'heelal' laat alle delen samenvloeien in een onverbreekelijke, wederkerige spiegeling en roept verschillende gelijktijdige verschijningsvormen op, zoals in de quantumfysica een partikel verschijnt als deeltje én als golfbeweging, of een partikel verschijnt op verschillende plaatsen, of samensmelt met een ander partikel, die gescheiden van elkaar, samenvloeien.

Deze eenheid wordt uitgedrukt in: 'En ze glijdt binnen in mijn woorden, met de openvloeiing van de versmelting'.

Versmelting is liefde. Kosmische eenheid is het punt van de binnenwaartse openvloeiing: een worden-wat-we-zijn in de verdwijning.

Op dit punt vallen beelden en scherfwoorden samen tot een taalconfiguratie die het gedicht zijn eenheid verleent.

De laatste zin die aan het gedicht werd toegevoegd, is het derde vers.

Het beeld opent wat zich gesloten heeft. Het moet in zijn onwezenlijke en onvatbare helderheid de betovering vasthouden van het mysterie.

Het is de ontleding van het beeld. Slechts ontledigd, kan het beeld de leegte zijn.

De grootste dichtheid is wat in zichzelf opengaat, en transparant wordt: de ondoordringbare transparantie die alle duiding uitwist. ♦

Oog op slag

Hertz

voorpublicatie

(Annette Palstra)

F A U N A

TUSSEN ONS EN DIEREN

ZIT IETS DAT ALS GLAS IS DAT

IETS STOND STIL

EN STOLDE BEDACHTZAAM

HOPELIJK ALS MIEREN
ZO BELEEFD BEVELEN ZE
BELEVEN WIJ DAT HET OORD

AKKOORD DE SUPERIORITEIT IS
HOE HET RAS STEEDS VERDER
HOLDE DE VOORUITGANG UIT EN

MOORDDE

TOT DAT WAT WAS IS VOORT

F L O R A

FAMILIE

NACHTSCHADE

OP 4 HOOG

WAS HET 5 OF 6 JAAR PAS

DAAR

BLOEIT ZE

ALLEENSTAAND IN DE WELRIEKENDE OKSEL

VAN DE STOMPE STIJVE NAALD

VOCHTIG VAN VETTE DIKKE

LEDEREN OF SAPPIGE BLADEREN

DIEP INGESNEDEN

EN ZACHTHARIG

MET 4 VLIEZIGE SMALLE SLIPJES

DAAROP VAAK HAARTJES OF SCHUBJES

ZE PLANTEN HET VOORT

HUN KLEURIGE GESLACHT

DE DELEN FLUWELIG VERWARD

EN DICT BIJEEN

MET EEN STERK GEZWOLLEN TOPJE

DAT ONDERAAN DE SCHEDE DRAAGT

VAN EEN ZAAD LOBBIGE

VALT KEURIG

WAT WIT MELK VOCHT

LANGS HAAR

GOED ONTWIKKELDE BOVENLIP

MAAR MUM ZEI ZACHT

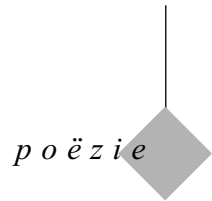
DAT DAAR

DE BRANDGANG WAS

Zonder een schort voor

A n d y d e S m u l

p o ë z i e

BLAUWBLAUW

Nu ze op vrieslucht leek, nu ze
in wolken dacht, nu ze meer en
meer door het blauw van blauwe
plekken zag, scheen het haar

ingehouden, lichtvoetig, alert,
blauwblauw, ze kon er haar
vinger zelf niet op, onnoemelijk
was het, onnoemelijk vertrouwd.

WONEN

Voor Juliaan Lampens en Frank Verplanken, architecten

Sinds hij onder het pont door in de
uitgedroogde bedding liep, sinds-
dien kon hij zijn huizen niet
meer zien: een romp moest het
worden, uit hout, beton en iel, al
het licht moest erin kunnen, nee,
geen muren, neen, alstublieft - als
het er niet stil was, zou men er
fluisteren, er kon een koor in, een
triptiek, met verbazing zou men in
winter leren genieten, van verlies

PERMEKES BLOOT

Misschien was het het rood
op haar haren dat hij kende.

En de namen van haar kinderen
en haar kuit en haar enkels.

Misschien was het haar buik,
als een zuurdesembrood.

Misschien dat ze was getekend
zonder een schort voor.

IK WOU NOG AAN JE DENKEN

Ik wou nog aan je denken zoet,
er was warmte en de warmte

ik bedoel was overal en er was
naden en de naden ik bedoel

was overal, ik sliep me wakker
maar er waren geen zinnen ik

bedoel, van die ganse, ik bedoel
van die stille, ik bedoel, die zinnen

hadden mijn lippen toen, mijn
lippen hadden die zinnen toen

Drie bij vijftig

R o g e r N u p i e

p o ë z i e

1

kijk

vijftig tellen terug
achter deze poort
klopt mijn jeugd

in een moederhuis
waar mijn vader
zijn leven uitliep

mij steeds weer
het tikken
van verloren gewaande tijd
in de handen legt

luister

hoe de tijd vliedt
als de klok
vijftig slaat

vandaag vier ik in stilte
kijk de wereld in
het leven aan

verlaat me niet
verlies me niet
ik haal de vriendschap binnen
de liefde aan

weet

ik ben de volhardende
verschijn in volle glorie
en begraaf de strijdbijl nooit

zo sla ik deuren achter mij dicht
speel de jaren hard
terwijl een kind in mij

heel zacht
deurtjes van toverhuisjes ontsluit
vijftig keer
keer op keer

ONZE ABONNEES / MEDEWERKERS PUBLICEREN

Guido Eekhaut, *Op het lijf geschreven; het Lichaam als Private Obsessie*. Pelckmans/Kapellen en Klement/Kampen, 221 p., 19,95 Euro, ISBN 9028933026.

“In dit boek voorziet de auteur een aantal van de gevaren en geneugten die het lichaam manipuleren van filosofisch geïnspireerde commentaar: de ouderdom en het vergeten, het Kwaad en het geweld, de dood en de onsterfelijkheid, de zonde en de schoonheid.”

Jan Kees van de Werk, *Kaurisschelpen en kamelen, een reis naar de verten van de verbeelding*, uitg. Elmar/Rijswijk, 191 p., geïllustreerd, 16,50 Euro.

“Jan Kees van de Werk is voor mij de ideale Afrika-reiziger. Zonder theorie of boodschap voert hij de lezer door Senegal en Mali en laat hij de bewoners hun verhaal vertellen, niet de specialisten die achter hun bureau zitten.”
(Adriaan van Dis).

Suzanne Binnemans, *Vertrekken*, roman, uitg. In de Knipscheer, 127 p., 13,50 euro

Paul Koeck, *Het doorgeefmeisje*, roman, De Bezige Bij/Amsterdam, 204 p., 18,50 euro

Dirk Verbruggen, *De dagbewaarder*, roman, uitg. thb/Antwerpen.
“Een uitzonderlijk verhaal over poëzie in een kleine wereld”

Thierry Deleu, *Amélie Laforêt*, roman (2de deel uit De Creuse Trilogie), 150 p., 12.50 euro, uitg. De Gebeten Hond: 068-2119994-86,
8530 Harelbeke

Lucienne Stassaert, *Zie de duisternis lekt uit de scheuren*, gedichtenbundel van Sylvia Plath, vertaling. L. Stassaert, tweetalig met nawoord, Wagner & Van Santen uitgevers, 27,50 euro.

Afscheid, (aller)laatste dichtbundel van **Rudy Witse** (wordt tegen beter weten in terug Willem Houbrechts) werd op 16 mei in galerie De Zwarte Panter voorgesteld door Tony Rombouts.
(met passend doodsprentje van Frank Maieu)

Eric Vandenwijngaerden, eerste poëziebundel *Onder de roos* (eigen beheer) werd op 4 mei voorgesteld n.a.v. Dag van het Onuitgegeven Boek.

Ugo Verbeke, *Balsem*, poëzie, uitg. Kramat, 13 Euro (+ 2 Euro portok.) te bestellen bij Ugo Verbeke: rek.nr: 320-0571804-59

Gert Vingerroets, *Wachttijd*, poëzie, uitg. Kramat, te bestellen op rek. nr. 413-7085121-07.

Fernand Auwera, *Brahms voor Hitler*, roman, uitg. De Prom/Baarn,
160 p., 14,50 Euro.

Ina Stabergh, de CD *Het oor van Vincent*, 28 gedichten gelezen door
4 stemmen + muzikale arrangementen, prijs: 12 Euro + 2 Euro porto,
rek: 230-0210436-63 van Ina Stabergh, 3460 Bekkevoort.

De **53ste Arkprijs van het Vrije Woord** is toegekend aan **Wim Distelmans**,
hoogleraar VUB, voor de cruciale rol die hij heeft gespeeld
bij het totstandkomen van de wet op de euthanasie.

Hilde Droogné, medeoprichtster van het nieuwe Brusselse theatergezelschap
Jeannekepis. Eerste meertalige productie (Arabisch, Frans, Nederlands):
Quand le soleil vous échauffe/Zolang er maar zon is.
Info: hilde.bart@pi.be en jeannekepis@hotmail.com

Hubert Lampo, een nieuwe omnibus *Heimwee naar de sterren*,
uitg. Meulenhoff/Standaard Uitgeverij n.a.v. oprichting van **Het Hubert Lampo**
Genootschap, een initiatief van *De Geheime Academie*.

Hannie Rouweler, een nieuwe dichtbundel *Uiterwaarden*, uitg. Schoon Schip,
bestellen bij: R. ten Berge, De Vallei 42, 9405 KK Assen, NL (tel: 0592-355836)

VOORSTELLING ZOMERNUMMER 79 "GRENSGEBIEDEN"

dinsdag 17 juni om 20 uur in de kelder van **De GroeneWaterman**,
Wolstraat 7, 2000 Antwerpen.

Inleiding: Frans August Brocatus.

Medewerkers: Pien Storm van Leeuwen, Emma Crebolder, Petra Else Jekel,
Maria van Daalen, Karel Sergen, Hannie Rouweler, Wim van Til, Wim Verhagen,
Robert Vacher, Carl Friedman, Jos Steegstra (†), Carl Friedman, Riana Scheepers,
Riet de Jong-Goossens.

Muzikale omlijsting: The Galactic Borders

Nadien receptie & glas der vriendschap.

MIDZOMERNACHT

literair programma in het Oude Badhuis

(Stuivenbergplein 38, 2060 Antwerpen)

op zaterdag 21 juni vanaf 19 uur:

Guy Commerman, Sven Cooremans, Erik van Malder,
Han Vander Vegt, Peter Holvoet-Hansen, Boudou en Kristien Hemmerechts &
Plastic Buddha....

Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift

is te verkrijgen in volgende betere boekhandels:

ANTWERPEN:

Dierckxsens-Avermaete, Melkmarkt 17
Standaard Boekhandel, Huidevettersstraat 1-3
ADOEH, Haantjeslei 87

GENT:

Boekhandel Limerick, Kon. Elisabethlaan 142 - 9000 Gent

en in de Co-Libro boekhandels:

ANTWERPEN: De Groene Waterman, Wolstraat 7 (2 Gieriksterren ☆☆)

BRUGGE: Boekhandel De Reyghere, Markt 12 (2 Gieriksterren ☆☆)

BRUGGE SINT-KRUIS: Boekhandel De Reyghere, Moerkerksesteenweg 186

GENT: Walry, Zwijnaardsesteenweg 6 (1 Gierikster ☆)

HASSELT: Markies van Carrabas, Minderbroederstraat 9-11

KORTRIJK: Boekhandel Theoria, O.L.-Vrouwestraat 22 (2 Gieriksterren ☆☆)

MECHELEN: Boekhandel Forum, D. Boucherystraat 10 (1 Gierikster ☆)

MOL: Boekhandel Bredero, Rozenberg 15 (1 Gierikster ☆)

SINT-NIKLAAS: Boekhandel 't Oneindige Verhaal,
Nieuwstraat 17 (2 Gieriksterren ☆☆)

TIENEN: Boekhandel Plato, Peperstraat 22 (1 Gierikster ☆)

Wat maakt een boekhandel een 'Co-Libro Boekhandel'?

Ten eerste staat **Co-Libro** voor een bruisende boekenwinkel.

Ten tweede betekent **Co-Libro** dat een boekhandel een breed assortiment
literatuur en actuele boeken heeft.

Ten derde waarborgt **Co-Libro** dat je in de boekhandel een uitgelezen
service krijgt van een deskundige boekhandelaar.

Co-Libro, Vlaanderens Onafhankelijke Boekhandels

Tiensesteenweg 42, 3001, Leuven, Tel: 016 29 23 59, Fax: 016 29 39 86

— Met dank aan —

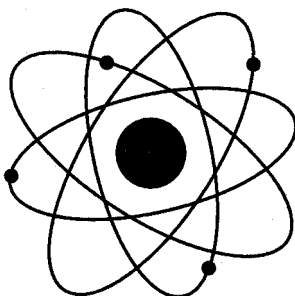

*Logo's, brochures, newsletters, folders,
house-styling, illustraties, advertising,
copywriting, adviesverlening*

Dr. Laportalaan 26, 2500 Lier
tel. & fax: 03 488 43 63 / e-mail: pen-pencil-design@pi.be

— Uit sympathie —

NEURON N.V.
SCHOONMAAKBEDRIJF
PATRIMONIUMBEHEER

Meir 80 - 2000 Antwerpen

advertentie

zeg maar Bolleke!

DE KONINCK
1833

www.dekoninck.com

www.fbd.be

Bier met liefde gebrouwen, drink je met verstand.

In **september 2003** verschijnt nummer **80**.
Dan bestaat *Gierik & Nieuw Vlaams Tijdschrift*

20 jaar

Om dit te vieren werd de idee gelanceerd om aan Vlaamse auteurs te vragen een origineel verhaal te schrijven.

Onderwerp: een fictief gebeuren waarin een (overleden) Vlaamse auteur optreedt.

Wie komt terug tot leven in een situatie die hij zelf niet beleefde?

Moet de literatuurgeschiedenis herschreven worden?

Enkele auteurs zegden reeds enthousiast toe:

*Fernand Auwera, Henri-Floris Jespers, Jan Lampo,
Erik Vlaminck, Suzanne Binnemans, Sven Cooremans,
Ina Stabergh, Annie van Keymeulen, Wim Meewis,
Staf Schoeters, Bart Plouvier, Willy Spillebeen,
Hedwig Speliers...*

Auteurs die nog twijfelen, die plots een ingeving krijgen,
het vergeten waren, kunnen nog steeds op de creatieve
kar springen.

Deadline kopij: 1 augustus uiterlijk (contact: redactieadres).

Medewerkers aan dit nummer

Frans August **BROCATUS**: (Gooreind, 1957) dichter. Redactielid *Gierik & NVT*, bestuurslid van SLAB (Stichting Literaire Activiteiten Breda), lid PEN-Vlaanderen. Gedichtenbundels: *Niet te vergeefs* (1991), *Bittere rijst* (1996), *Ruiters in regenblauw* (1998), *Kroonvuur* (2002).

Emma **CREBOLDER**: (Sint Jansteen) studeerde Afrikaanse talen, verbleef enkele jaren in Tanzania. Publiceerde de gedichtenbundels: *Zwerftaal* (1995), *Dansen met een vos* (1998).

Yorgos **DALMAN**: publiceerde poëzie en verhalen in *De Brakke Hond*, *Weirdo's*, *Gierik & NVT*, *Deus ex Machina*, *De Revisor*, *Passionate*, *Schoon Schip*, *Uitgeverij Passage*, *Flesh & blood* (USA) en *Samsara* (USA).

Andy **DE SMUL**: doctor in de milieutechnologie, student klassieke talen, debuteerde met poëzie in *Deus ex Machina*.

Riet **DE JONG-GOOSSENS**: vertaalster van het werk van Riana Scheepers in het Nederlands. Vertalingen: *Dulle Griet* (1995), *Onbevleete Ontvangenis* (1995), *De heiden-dochters juichen* (1996), *Feeks* (2000).

Carl **FRIEDMAN**: romanschrijfster, columniste. Zij publiceerde de novelle *Tralievader* (1991), de roman *Twee koffers vol* (1993), de verhalenbundel *De grauwe minnaar* (1996). Onder de titel *Dostojevski's paraplu* (2001) werden een deel van haar columns die in *Trouw* verschenen gebundeld.

HERTZ: Indruk, afdruk en uitdrukking zijn kernwoorden in het conceptuele werk van **HERTZ** (pseudoniem van de Amsterdamse beeldend kunstenaar en schrijfster **A. B. Palstra**). Vanaf het moment dat in haar jeugd de getekende 'tekens' over dienden te gaan in geschreven 'tekens', is het spiegelschrift haar handelsmerk. Ze bleef deze 'tussentaal' hanteren en werd toegelaten op de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten met complexe taalstructuren, waarbij de visuele kenmerken van het boek als object van even groot belang waren als de inhoud van het gebruikte vocabulaire. Hiernaast maakte ze theateraffiches en decors, foto's, grafiek, installaties, en was ze adviseur kunst in de openbare ruimte. Ze werkte mee aan diverse publicaties van kunstenaars, maakte deel uit van de vakjury van de *Shell Young Art Award 2002* en gaf workshops. De bundel *OOG OP SLAG*, haar debuut dat dit najaar uitgebracht wordt door uitgeverij In De Knipscheer, kenmerkt zich door een vormgeving die even eigenzinnig is als haar taalgebruik.

Petra Else **JEKEL**: (Arnhem, 1980) huisdichter van de Rijksuniversiteit Groningen (2000-2001). Is redacteur van de *Groninger Literatuurkrant*. Publiceerde gedichten in diverse tijdschriften en enkele bundels onder eigen beheer en in samenwerking met andere dichters (o.a. *Dubbelblind*, *De Rode Route*).

Roger **NUPIE**: dichter met verschillende poëziepublicaties: o.a. *Ivoren weemoed* (1983), *Niets is aanwezig dan* (1989), *Zo verander je van lichaam* (1995), *Matières* (1996), *Haar handschrift* (1997) en *Joe* (1997)...

Hannie **ROUWELER**: (Goor, 1951) debuteerde in 1988 als dichteres, sindsdien verschenen er 11 dichtbundels o.a. *Steen en huid* (1992), *Bewegingen* (1997), *In de branding van de dag* (1999), *Skyline* (2000). Met Lucienne Stassaert stelde ze de bloemlezing vrouwenpoëzie *Volmaakte aanwezigheid, volmaakt gemis* samen.

Medewerkers aan dit nummer

Riana **SCHEEPERS**: (Zuid-Afrika) uit haar pen het agt kortverhaalbundels, twee romans, 'n digbundel, 'n bundel reisrubrieke en verskeie akademiese en journalistieke artikels verskyn. Sy is ook samesteller van drie bloemlesings. Riana is rubriekskrywer vir die *Burger*, *Beeld en Volksblad*. Sy is die hoof van die Skool vir Skryfkuns en Kreatiewe Denke en bied twee keer per jaar haar uikers suksesvolle Skryfskool vir ervare en beginner-skrywers aan. Haar werk is vertaal in Nederlands, Spaans, Frans en Engels.

Karel **SERGEN**: (Turnhout, 1945) woont in het Waalse Jodoigne, is leraar Nederlands aan de Sint-Lukas Kunsthumaniora in Brussel en publiceerde tot op heden 6 dichtbundels en enkele verhalen. Hij is ook actief als leraar literaire creatie en was in de jaren negentig literair journalist onder zijn eigenlijke naam, Segers.

Jos **STEEGSTRA**: (1940-2002) dichter. In de verzamelbundel *Grondslag* (2001), die niet zo lang voor zijn dood verscheen, werd een overzicht gegeven van de beste en de meest typerende gedichten die hij schreef. De gedichten die opgenomen werden in dit nummer werden nog nergens eerder gepubliceerd.

Robert **VACHER**: (Breda) romanschrijver. Hij publiceerde de roman *Grensgebieden* (1988), de verhalenbundel *Vrije Val* (1992) en zijn magnum opus *Kai* (2001).

Maria **VAN DAALen**: studeerde Nederlandse taal- en letterkunde met als specialisatie middeleeuwse liedkunst. Gedichtenbundels: *Raveslag* (1989), *Onder het hart* (1992), *Het hotel* (1994), *Het geschenk / De Maker* (1996), *Elektron, Muon, Tau* (2000) *Yo! de liefde* (2003).

Claude **VAN DE BERGE**: romancier en dichter. Heeft een grote verbondenheid met de Skandinavische wereld. Recent zijn 7de dichtbundel *IJsmummie*.

Pien **STORM-VAN LEEUWEN**: beeldend kunstenaar en dichteres. Initiatiefneemster van het project 'Poosplaatsen'. Organisator van de tweejaarlijkse kunstroute 'Traject'.

Wim **VAN ROOY**: essayist, publicist, medewerker VRT, hoofdredacteur tijdschrift *P.E.N.-Tijdingen*.

Wim **VAN TIL**: (Leiden, 1955) is de drijvende kracht achter het Nederlands Poëziecentrum in Geffen. Hij publiceerde de gedichtenbundels *Dichtmaken open* (1981), *Waar hij geweest is* (1986), *De vrouw van Toulmond* (1997), gevolgd door *Sleutelhouder* (gedichten 1979-1999), verschenen in 2000.

Wim **VERHAGEN**: zelfstandig beeldhouwer. Werkt de laatste jaren voornamelijk in brons. Zijn werk werd, naast particulieren, ook aangekocht door diverse Nederlandse steden. Hij exposeerde meermaals in binnen- en buitenland. Laatste expositie 'Woordbrons' in maart 2003 in de Grote Kerk te Breda (met dichter F.A. Brocatus).

Lief **VLEUGELS**: publiceerde 2 romans bij uitgeverij Wereldbibliotheek: *Zullen we dansen*, *Prinses* (1999) en *Schelpen en lege dozen* (2001).